

Slovenske národne vraže in prazne vere,

primerjane drugim slovanskim in neslovanskim.

Spisal J. Navratil.

7. dalje iz Letopisa 1894, str. 129—201.

I. Bajila.

(Dalje.)

Bajilom prištevajo tudi nekatera čarobna dejanja (Zauberhandlungen); n. pr.:

Pljuvanje na kako stvar zato, da se pribavi sreča, ali pa, da se odvrne nesreča. Prodajalec pljune na prvi novc, ki ga skupi katerega dne, misleč, da bode potlej več sreče pri kupčiji. (Metlika, p. u. p.)

Ta vera je tudi med Poljaki, vsaj v Galiciji (p. u. p.) in med Nemci v Šleziji. (W. I. 80.)

Prvotni vzrok takemu dejanju je menda ta, da uničuje slina (zato ker je slana, t. j. zato, ker je v njej soli, znanega krepkega bajila,¹⁾ škodljivo čaro, ki se drži morda onega novca. Po Varaždinski vraži treba pljuniti na vsako stvar, katero najdeš, da se odvrne tako vsaka nesreča.²⁾

Neka Bela Kranjca je nekdanj vsakemu detetu svojemu, kedar se je pobilo katero na prst ter pribečalo k materi, hitro pljunila nekolikokrat na prst in rekla: »Zdaj je več

¹⁾ Prim. Letop. 1885, 176 in tu str. 14. Po Eddi je slina nekaj duševnega (seelenhaft, als in besonderer Beziehung zur Seele stehend. W. II. str. 171.).

²⁾ Prim. tudi češko vero v „Letop.“ 1885 (676).

(že) dobro«. Dete se je dalo premamiti pri tej priči, nehalo bečati in bilo zopet veselo kakor poprej. — Kako izvrstno zdravilo! Prvotni vzrok je pa temu pljuvanju isti kakor onemu pljuvanju na ‚novec‘ in na vsako najdeno stvar, t. j. da se uniči mahoma vsaka čara, ki se je utegnila pri-takniti; kajti nekdanj so nevedni ljudje — kakor mnogi pogani še dandanes — pripisovali vsako bolezen in bolečino ‚bésom‘ (zlim duhom) in čarom.

Prim. tudi v ‚Črticah‘ (152) »Pljuvanje«.

A najbolj rabi praznovercem čarobno pljuvanje zoper uroke, česar se ‚vemda‘ še spominjate. (Letop. 1894; 193, 195, 198 itd.) Náte še jedno koroško-slovensko, dozdej nenatisnjeno vražo te vrste! »Na mlado živinče (ali pa v stran) moramo pljuniti, da ne opvatí.«¹⁾ (Iz Podjunske doline. Zap. g. K. Pečnik.)

Trikratno ponavljanje²⁾ kakega dejanja v čaroben namen, n. pr. trikratna hoja ali trikratno tekanje okoli kake stvari. Nerodovitna ženska položi sredi spalnice ‚škaf‘ vode in teka ponoči (taka, kakeršno je mati rodila), okoli njega, zato, da bi — postala ‚rodovitna‘. (Kobarid. Zapisal g. Andr. Gabršček.)

Drugačen način, kedar je človek »zrebrčen«; čit. v »Črticah« (258).

Po trikrat zapored pljuniti je i človeku, kadar se prestraši, da mu ne naškodi strah. (V Metliški okolici.) Ista vera je tudi pri Moravcih in Novogrkih, zlasti pri ženskih glavah, ki si pljujejo po malem naglo v nedra (p. u. p.). Tako i Čehi z Nemci vred, samo da ne pljujejo v nedra, nego pred-se. (Ččm. 1853, 477; W. II, str. 171.) Po trikrat ponavljati je tudi nekatere besede, molitvice ali zagovore pri ‚čaranju‘. Prim. Letop. 1885, 9. odstavek.

Kradež (tatvina), oziroma ukradene stvari. Včasih mora (?) človek ukrasti kako stvar sosedu (ali komu drugemu), ako hoče, da bode imel srečo pri isti stvari, n. pr. pri repi, da bode lepa debela kot sosedova (Hrv.-kajk.; p. u. p.) — ali v kakšen drugačen namen — sebi v korist. Prim. »Glasn. uč. srps. dr.« XXXVII, 118 ali »Rad« Zagreb. 1882, 153 pod besedo „Izvoda“ in »Glasn.« XX, 96 (4. o.).

Če pokrade kdo komu ‚rože‘ z vrta, ne rastejo tam nikoli več. (Kompolje; p. u. p.) »Tatvina vzame njivi rodovitnost«. (Črtice, 234). Taka vera je tudi med moravskimi Vlahi. (Kulda 1856; 118; Grohm. 145.)

Po **nemški** veri imajo nekatere stvari bajevno moč samo tedaj, ako so bile ukradene; n. pr.: meso, slanina, detelja itd. (W. II, str. 137.)

¹⁾ T. j. oplati. Prim. L. 1893, 41 in L. 1894, 198: „Bog ne daj oplatka“ [= uroka]; ‚oplatki‘ (pl. m) = uroki. (W.-Plet. 836.)

²⁾ Često tudi sedem- in devetkratno ponavljanje.

Prevráčanje ali preobračanje — če dela kdo kaj narobe (= napak, naopak). Kedar si je za svojih mladih dni v Metliki kdo ponevedoma ogrnil kako oblačilo napak, vprašali so ga šaléc: »Pojdeš li na Klek?« t. j. hočeš li opraviť s tem, da ti ne bi mogle naškoditi tam čarovnice? (Te se namreč po narodni veri belokranjski shajajo na Klek.)

Če ima ženska samó zástor narobe obrnjen, ne more ji čarovnica storiti ničesar hudega. (Ipavska; p. u. p.)

Istrska. »Kí ima kakav kus (kos) robe na sebi naopak, ne mogu mu vešće (strige = čarovnice) nahuditi, ni drugo.« (Zap. † J. Volčič.)

Nekateri **Slovenci** pa mislijo, da mora človek v isti namén preobrniti vsa oblačila na sebi — celó žepe. (P. u. p.)

Če greš nazaj,¹⁾ pelješ očeta in mater v pekel. (Ivanjkovci na Štaj. Zap. dr. Fr. Šimonič.) Za mlada čul sem isto vražo tudi v Metliki, v novi dobi pa na Dunaju iz mlade Metličanke ust.

Pri nekaterih zagovorih treba moliti očenaš od zadaj nazaj, t. j. narobe. (P. u. p.)

Poljska. »Če hoče človek, da mu ne more nahuditi živa duša nikakor, izmoli naj samo očenaš narobe ali pa šteje od 20 nazaj!« rekel je hudodelnik Pañec (Poljak prostak, bivši vojščak) v preiskovalnem zaporu tovarišu, ki je potrdil to 9. februarja 1887 na očitni razpravi pred porotniki na Dunaju. (»N. fr. Pr.« v večernem listu istega dne.)

Ob hudi uri postavljajo nekod tudi mize, stole in klopi narobe. (»Novice« l. ? s priloženo podobo.) Strinja se s tem tudi Kobaridski način:

Ob hudi uri naj se pomeče pod milo nebo tako pohištvo, ki ima noge (klopi, stoli), a tudi ostrgače naj se drži proti nebu, ker s tem »copernice« [ki delajo po narodni vraži točo], oslepé.« (Zap. g. Andr. Gabršček.) O takem metanju padajo stoli in klopi po navadi kajpada tako, da jim molé noge kvišku, t. j. da stojé ali ležé — narobe.²⁾

Ista vraža je tudi med **Nemci**. Prim. W. II, str. 171.

Okoli Notranjske Bistrice mečejo o taki priliki same »stole na treh nogah« pred hišni prag tako, da jim štrlé noge k višku, zato ker to čarovnicam »moč odjemlje«. (Zap. vč. g. J. Bilec); p. u. p. pa zato, da se čarovnice prestrašijo ter odnesó veter in oblake drugam. — V Dolenji vasi (pri Selcah na Gorenjsk.) vržejo tedaj pred hišo grablje tako, da gledajo zobje navzgor zato, da bi se jih zbala čarovnica ter hitela hitro naprej. (P. u. p.)

¹⁾ Drugod pravijo: »nazaj«, »vznak« ali »ritenski«.

²⁾ Prim. tudi »Arkiv za povj. jugoslav.« 1854, 282.

Žrtve ali daritve. Za poganstva bila je čara bistven del bogočastju, temu pa žrtve ali daritve. Ohranil se jim je sled tudi v sedanjih narodnih verah (vražah).

Med **Slovenci** nahajamo — razven obilnih, o velikih svetkih navadnih pojedin, ki nas spominjajo nekdanjih žrtv v poganskih — malo takega sledú; n. p.: na novega leta dan hodijo slovenska dekleta (v Radomercih na Štaj.) vodi darovat. Vsako stopi k studencu in kakov penez va-nj vrže pa govori: »Ljuba voda! jaz ti darujem »od dna do dna sem za moža že dosti godna«. — V Središču vrže pa vsaka deklina o novem letu pred solncem rdeče jabolko v studenec ter pravi:

Voda! jaz ti darujem od dna do dna,
Jaz sem za moža godna,
Daj mi Štefana ali pa Vrbana.«

Prim. »Črtice« 88.

Lotvinci in **Litovci** v ruskih pokrajinah ob baltijskem morju darujejo o posebnih dneh pod *svetimi drevesi*, prepreženimi s pisanimi traki, národne jedi: mlečne kaše s slanikom vred. (W. II, str. 274.) **Estonci** mečejo pa o svatbah novec in trakov v vodnjak in v ogenj »vode in ognja matki« v spravo. (Ondi.)

Tudi **novogrška** nevesta na otoku Hidri (Hydra) vrže vpricho vseh svatov v óni vodnjak ali studenec, iz katerega bode nosila vodo v novi dom, najprej nekakšen novec, ki ga potiplje poprej trikrat, obide potlej trikrat vodnjak ter izlije va-nj še vré vina. Čim se to zgodi, zauka od veselja vsa svatovščina, a nevesti je plesati zdaj z vsemi svati po čredi. („*Illustr. Wt.*“ 1881, str. 251.) — Nekoliko novogrški, a nekoliko slovenski navadi podobna je **bolgarska**. Gl. »Dragoljub« (Zagr.) 1868, str. 110.¹⁾

Moravci devajo na badnik (sv. večer) vsake jedi po žlico na poseben plošček; po večerji mečejo pa jedi v studenec govoreč:

„Studánko, uživej s nami hody,
Ale za to dej nám hojnost vody! itd.

(»Hvězda« 1863, str. 62.)

Po **češki** národni veri treba dajati ognju vsake jedi. (Božena Němcova; pri Grohm. na str. 41 [255]). Kedar se iz nove rži peče kruh, vrže se ga kos v ogenj, da ne nastane kakšen požar. (Květy 1846, str. 507.) Ne smejo se zametati drobtine, ki ostajajo po obedu na mizi, pripadajo ognju.

¹⁾ Srbska nevesta (s pomenom slovenskim) siplje pa v Risnu, prišedši v ženihovo hišo, po nekaterih drugih običajih iz skledice z roko „šenice“ na vse strani. (Vuk St. Karadž. „Kovčević“, 1849, 81.)

(Bož. Němcová: »Babička«.¹⁾ Po teh in več drugih narodnih verah čeških sodijo učenjaki, da so nekdanji (poganski) Čehi ognju izkazovali posebno čast (»Feuercultus«).

Da so Čehi še v 11. veku posebno častili tudi nekatera drevesa (»Baumcultus«) ter jim darovali, svedoči tedanjega škofa Pražkega »Homiliar«, v katerem svari vernike, naj ne darujejo drevesom nikakor.²⁾ Še dandanes je po Češkem ta navada, da zaduše na badnik v mnogih krajih črnega mačka ter ga skuhajo; meso in kosti pa zakopljejo pod drevje v polju, da bi temu ne nahudil zli duh. (Čem. 1853, 498). Prim. tudi Kuld. 102 (Grohm. 87), W. II, str. 276 (431).

Spomin na nekdanje žrtve poganske ohranilo nam je tudi takozvano »kokota ubijanje ali glavosèk« (Hahnenschlag³⁾). Že l. 1888. (174) in l. 1890 (63, 67 in 68) govorili smo o tem, kako ubijajo kokota, ali mu sečejo glavo, ali ga pa obešajo o različnih narodnih praznikih, a posebnost o pustu (pred-pustu) na svatbah itd. tudi nekateri Slovani, posebno pa Čehi — z Nemci vred; kajti kokot je bil Svetovitova žival. Svetovita je pa v krščanski dobi namestil Sv. Vid, ki ga jako časté tudi mnogi Nemci, kateri živé zdaj po nekdanjih slovanskih, a kesneje ponemčenih krajih. (Prim. W. II, str. 34.)

Predno takozvani »plampač« (šaljivec) na češki svatbi (črnemu) kokotu pod milim nebom odseče glavo, zakriči tako: »Odsecimo mu glavo in utrdimo (»potvrdime«) ter posvetimo (»zasvètíme«) ta zakon ž njegovo krvjo!« ... (Krolmus 2, 359, pri Grohm. 123).

Serbi-Lužičani pravijo koncu dožetkov »kokota lapač« (kokotu glavo sekati). To kaže, da je bila nekdanj tudi pri njih navada, kakoršna je po Češkem na dožetkih (»při obžinkach«) še dandanašnji. (Han. »B. Kal.« 199.)

Tudi boginji Ladi obavljala se je zahvala s tako žrtvo, ki bi se po naše imela zvati tudi kokota ali petelina glavosèk.⁴⁾ (Han. »B. Kal.« 254.)

Kedar piše in tuli veter (burja), da je strah, pravijo **Čehi**, da leta in javka po zraku Meluzina s svojo deco. Tedaj mečejo v Pragi moke in soli v peč, rekši: »Pro Meluzinu« (za Meluzino)! Grohm. 2 (7). — Prikazuje se Meluzina, kakor mislijo, ter leta zlasti na sv. večer; zato mečejo

¹⁾ Strinja se ta vera nekoliko tudi s štaj.-slovensko. („Črtice“ 83.)

²⁾ „Ad arbores sacrificia nullo modo fiant“, f. 138 b. (Grohm. 86.)

³⁾ »Glavosèk« je narodna beseda, ki se nahaja posebno med Bel. Kranjci, Laščani in njihovimi sosedi, hrv. Kajkavci in Istrani. Prim. „Letop.“ 1892, 131 in W.-Plet. I, 215.

⁴⁾ Po Hanuševih mislih bila je Lada uprav = priroda; prim. vendar „B. Kal.“ tudi na str. 24. — Ponavljamo pa, da so kranjski Slovenci še za škofa Hrena l. 1607. verovali v Lado. Gl. Letop. 1888 (169).

ondaj po pergišče moke kot žrtvo v zrak, ali pa devajo moke in soli na okna, da bi jo potolažili. (Han. »B. Kol.« 26).

Nemci. Tako so stari ljudje še pred kakimi 50 leti tudi v Pressbaumu o hudem viharju metali izpred hiše moke in soli kvišku, govoreč: »Ná, ná, veter! da bodeš imel kaj žreti.« (P. u. p.)

Korošci v Junski dolini »pitajo« veter in ogenj zato, da bi jima bila prijatelja. Vetru darujejo namreč različnih jedi, ki jih devajo v leseni skledici na kako drevo pred hišo, ali pa mečejo sena v zrak ter mislijo, da jim potlej ne nahudi veter; v ogenj pa mečejo slanine, masla in drugih jedij, misleč, da se njihovi hiši potlej ne bode bati ognja. (P. u. p.) — Nekatera Korošica vrže pa pri kuhi po nekoliko jedi v ogenj . . . »za uboge duše v vicah«. (To ti je poprejšnje poganske vraže — krščanska podoba). Prim. W. II., str. 275 (430).

Štajerski Slovenci darujejo vselej, kedar pečejo kruh, po »kolaček« (postružnik) »štirim vetrom«, da preveč ne »pušejo«. (»Črtice« 83.)

Tirolci pitali so še iz početka tega veka »življe« (»die Elemente gefüttert«) na sv. večer, t. j. metali moke v zrak, zagrebali po nekoliko kake jedi v zemljo ter metali je nekoliko v studenec, nekoliko pa v ogenj. (W. II., str. 274).

Navadne so pa take ali drugačne žrtve med različnimi Nemci tudi še dandanes. (Ondi i. d.)

Poljaki (Mazurji) dajo prvo tele in prvo maslo kake krave bólnici [v dar] zato, da bi imeli pri kravi srečo. (P. u. p.; prim. tudi W. II., str. 272 (Töppen).

Nemška. Kedar se oteli krava prvič in se tele odstavi, daruj »mlezvo« ali »mlezivo«, t. j. prvo namolzeno mleko, pa bodeš imel več sreče; iz istega uzroka podari tudi kupljene krave prvo mleko. (Gablitz blizu Dunaja; p. u. p. 1885. l.)

Za poganstva gledal je človek, da bi si naklonil bogove (malike), darujé jim kaj takega, kar je čislal sam. — O nevihtah žrtvovali so poganski **Porusi** gromovniku Perkunu po boh (slanine), in še pred kakimi 200 leti je pruski kmet nosil gologlav tak boh na svojo njivo ter kričal: »Ti, bog, ne trešči v moje«, pa ti podarim ta boh.«¹⁾ (W. II., str. 271).

Med **Hrvati** (v Dalm.) je sem pa tam taka narodna vera, da mora oni, kateri ubije ali umori kakega človeka, vreči kaj od sebe, drugače ne bi mogel makniti se z mesta ter pobegniti. Tako je l. 1877 blizu neke vasi dalmatinske storil tudi M. B., t. j. ustrelivši sovražnika zavratno, vrgel

¹⁾ »Du, Gott, schlage nicht in das meinige, ich will dir diese Seite Speck schenken.«

je blizu »učinilišča« svoj pisani robec v stran ter pobegnil, da ga ne bi zasledili. A baš po robcu, ki so ga našli potlej ondi, zasledili so hudodelca, kajti spoznala sta bila robec dva svedoka ter potrdila, da je njegov. Obsodili so nesrečnika po zakonu na smrt, toda po ces. milosti izpremenilo mu je c. kr. najvišje sodišče smrtno kazen v dvajsetletno težko ječo.] (Najv. sod. št. 4058 l. 1877).

Poganskih **Niasovcev** duhovniki odganjajo vse boleznj z žrtvami (živimi in neživimi), ki jih darujejo domačim božičem ali malikom, temu kure, onemu prase ali jajce itd. (»Svetozor« 1886, str. 67 in 115.)

Žalostna, pa zgodovinska je resnica, da so s poganskimi **Germani** vred i poganski **Slovani** žrtvovali nekđaj tudi ljudi — **Germani** svojemu bogu Wodanu,¹⁾ **Slovani** pa Svetovitu.²⁾

Germani so ljudi žrtvovali še potem, ko so se bili že pokristijanili. (Lippert 1882, 368.)

Ko je bil umrl cesar Karol IV. (1378), žrtvovali so oboženega viteza (jahača) s 27 konji vred. (»Dr. O. Henne am Rhyn.« Leipz. 1893, 30.)

Tudi **Židi** so v Kanaanski deželi žrtvovali (celo svoje »sinove in hčere«) tamošnjim malikom. (Ps. David. VI, 37 in 38). Obširneje o tem pojavu med Židi piše učeni J. N. Sepp II, 168.

Nalašč molčim o tem, kako strahovito nekateri drugi — še dandanes poganški narodi — o kaki veliki nesreči še zdaj žrtvujejo ljudi svojim lesenim in drugačnim malikom samo zato, da bi razžaljenim »bogom« potolažili jezo, ki si jo domišljujejo divji zaslepljenci n. pr. v Novem Kalabarju v Afriki, sosebno zarad kraljeve smrti.

Poganski **Niasovci** odsekujejo še vedno neoboroženim ljudem glave, ki jih potrebujejo o zidanju kake nove hiše, o glavarjevem pogrebu itd. (»Ausland« 1887, str. 948).

Iz poganske dobe izhaja brez dvojbe tudi ta pojav, da so nekđaj zazidavali (ali zakapali) v novo poslopje t. j. v začet nov zid kakega živega človeka, bodisi otroka (dečka) ali pa tudi odrastlega, rekši, da bode potem zid trden. O taki človečji žrtvi med **Jugoslovani** — priča še srb. narodna pesem: »Zidanje Skadra.« Stef. Karadž. II. (1845) str. 115 i. d. Prim. Tylor (104, 105) in »Manole pa Curtea de Arges« [imenitna zidana cerkev] v rumun. nar. pesmih, razglasil B. Alexandri l. 1852 — 1853.

¹⁾ Tacit. „Germania“ 9 in 39; Tacit. „Ann.“ I, 61. — Tacitu je bil Wodan po rimski šegi = Merkur. J. Grim. „D. M.“ I. (IV. izd. str. 36. in 100.

²⁾ Helmoldi prebisteri „Cronica Slavorum.“ Hannover, 1868, I. c. 52.

J. Grim. sodi, da so poganski **Nemci** (Germani) pri stavbah najbrže zazidavali tudi deco. (»D. M.« II. izd. I. 1834, 31 i. d.)

V kesnejši (krščanski) dobi izpremenile so se človečje žrtve o takih prilikah v ž i v a l s k e — torej tudi še žive žrtve¹⁾ — L. 1884. našli so v Mariboru pri podiranju hiše št. 4 v županijskeji ulici — 217letno, a mrtvo in popolnoma suho mačko, ki so jo bili l. 1667 vražni ljudje zazidali iz znanih nam zdaj praznoverskih uzrokov²⁾ brez dvojbe ž i v o v pripravno votlino, v kateri se je nahajalo tudi nekaj bakrenega denarja brez vrednosti. (»Slov. Nar.« 14. avg. 1884 187. štef. na 4. str.)

Opustili so naposled krščani popolnoma žive žrtve ter zazidavali mrtve, a zlasti novce. To posnemajo pri imenitnih poslopjih še dan današnji, toda iz drugega (nevražnega) namena; na prvotni uzrok ne misli več — živa duša.

V Motniku imajo domači (**slovenski**) zidarji to navado: Kedar delajo nov zid, pa pride kdo gledat, »ožnorajo« ga, t. j. opletejo s kako vrvjo in potlej jim mora kupiti pijače, da se reši. (Zap. g. Križnik). Tudi to neradovoljno darilo meri menda na nekdanjo posilno žrtvo onega človeka, kateri je prvi prisledil, [pa se ni mogel ondaj rešiti ali odkupiti nikakor].

O drugih prilikah (o slabi letini in o hudih boleznih) žrtvuje pa kako na pol pokristijanjeno ljudstvo še vedno kakega človeka, da bi potolažilo svojega poprejšnjega malika ali besa (hudiča). Tako delajo v Rusiji **Votéki**, finskega plemena in šamanske vere rod, izmed katerega se bojé tudi taki, kateri so že pokristijanjeni, vendar še svojega poprejšnjega besa Kuršana. L. 1894. bilo je v Malmišu na pravici 11 »Votékov« zato, ker so bili ob hudi letini l. 1892 umorili človeka iz navedenega uzroka, da bi potolažili hudega Kuršana. (Večern. »N. F. P.« 5. januarja 1895, 2. str.)

Kedar je po letu velika suša, potapljuje **Rumunci** po vaseh »punico«, t. j. človeško podobo iz ila narejeno, zato da bi začelo zopet deževati.³⁾ (To meri očitno na nekdanjo človečjo žrtev). L. 1894. vrgla sta res blizu Jaša (Jassy) rumunska dečka živo 2-letno dete, da se je utopilo. — Vprašana pred sodnim stolom v Jašu, čemu sta to storila, odrezala sta se: »Zato da bi bilo konec suši in brezdežju.«⁴⁾ Po teh besedah sodim, da sta dečka med praznoverskim ljudstvom slišala že poprej tako govorico, namreč, da bi bilo

¹⁾ Preprosti Rumunci zazidujejo pa osédobi samo mimo gredočega človeka senco. (Večern. »W. Tgbl.« 1891, št. 121). Mislijo pa, da je umreti takemu človeku pred letom.

²⁾ Večern. »N. F. P.« 5. decembra 1891, str. 3.

treba uprav, 'žive človečje žrtve' v isti namén, kar sta tudi posluhnila.¹⁾

Staroind. vera, da se pomaga zatirancem (tudi v kaki pravdi) najbolj z radovoljnimi človečjimi žrtvami na grmadi, nahaja se v Indiji vsaj v dveh vaseh menda še dandanes). (Cit. »Bombay Gazette« ali pa »Ill. Wt.« 1887, str. 42.)

Ovršujejo pa praznoverna ljudstva še več drugih žrtev ali daritev; n. pr. **Mazurji** puščajo zato, da ne bodo miši zobale žita, po žetvi na njivi poslednji snop, ki ga pa tudi obstopijo in zapojejo pri tem kako sveto pesem. (Töppen, 96.)

Slovenski kmet zapiči o setvi na koncu njive posvečenih šib v tla in vrže nekoliko žita — ticam na pot. (Hub. 103). Kedar prodaš kako živinče, daj kupcu nekaj 'krajcarjev' od skupnine nazaj, da bode imel srečo pri »blagu«, t. j. živini. (Belokr. »Dom in Svet« 1894, str. 384.)

Imenitna bajila so tudi nekateri deli človečjega telesa (oziroma trupla), n. pr.: krv, srce, roka,²⁾ lobanja ali črepinja, mrtvaške kosti, zobje, lasje itd.; tudi nekatere stvari, ki so s človečjim telesom ali truplom v 'ozki zvezi'; n. pr. oblačila, (pri mrličih): krsta in njeni čavljji,³⁾ pri obešenecih vsaka krpa njegove obleke, sosebno pa »vrv«.

Na drobno kanimo to stvar razpravljati kesneje v drugih predelih; tu bodi povedano o tem samo toliko, da rabijo najhujšim praznoverskim tatom in razbojnikom roke kakega nedolžnega deteta (včasih še nerojenega, nego iz materinega telesa po sili iztrganega) zato, da bi bili taki hudodelci pri svojem poslu — nevidni.

V isti namén rabijo nekod nemški hudodelci-praznoverci tudi nedolžnega (nalašč zato umorjenega) otroka — srce.

Različnim narodom znana je pa i ta vraža, da je óni, kateri ima s seboj kakega obešenčevega oblačila krpo ali pa vsaj košček vrvi, srečen, a posebno v igri (za novce).

Tudi **slovenska** iz Dobrépolj; (p. u. p.) Prim. W. II, str. 125; »Čém.« 1853, 484 (Grohm 224). Pa še več drugih čudotvornih močij prisvajajo Nemci vsem »ostankom« obešenčevim, sosebno pa prstom in prstnim členkom. (W. II, str. 182 i. d. 188), Grohm. 224 (1571).

¹⁾ Obsodili so starejšega na leto dnij v ječo in 200 lejev (= frankov) globe; mlajšega, ki mu ni bilo še 7 let, prepustil pa materi 'v strahovanje doma'.

²⁾ A zlasti srce in roke kakega nedolžnega deteta [izpod sedmega, nekod tudi do 10. leta], pa tudi roke kakega še nerojenega ali pa mrtvega deteta.

³⁾ Bajilo je i prst (zemlja) s pokopališč. W. II, str. 128.

Slovensko-hrv. (kajk.) Če s krpo obešenčeve oprave blago (živino) samo malo pogladiš vsak „mladi petek“¹⁾ v jutro pred solncem, bode ti blago zmerom tolsto in debelo. (Skrad onkr. Kolpe, p. u. p.)

Poljska. Če obesi krémar obešenčevo vrv (skrivaj) kam v svojo krémo, ima pivcev vedno na prebitek. (P. u. p.)

Posebno veliko moč pripisuje **nemško** ljudstvo po različnih krajih **krvi** kakega hudodelca, ki je bil obsojen na smrt ter so mu odsekali glavo. Takega človeka krv prežene — pravijo — če je pije bolnik še gorke — najhujše bolezni, a zlasti božjast (padečo). (W. II, str. 129—130²⁾ in M. Busch-a knjigo: »Deutscher Volksglaube«. Leipz. 1877, 168—169). Oba sta bila samovideca.

Češka. Kdor pa sne košček kruha, v svoji krvi omočenega, ne prestrelji ga svinčenka. (»Čém.« 1856; III, 60.)

Nekoliko bajl iz živalstva.

Slovenska. Sem pa tam rabi tudi živalska krv za bajilo. Pred kakimi 20 leti so na Veliki ravni pri Trojanah, novo hišo, predno so šli vanjo, poškopili s skopčevno (koštrunovo) krvjo. (Zap. g. Križnik.)

Kdor pojé kačje srce, ne „pikne“ ga nobena kača. (V Metliki slišal večkrat še za mladih let). To trdi tudi slavni naš Valvazor (I; 3. knj., 459) s tem dodatkom, da treba zjutraj še na tešče „pogoltniti“ ali „požreti“ žive kače srce, potlej pa izpiti žlico mrzle vode. — To kaže, da so nekdam mislili učenjaki z nevednim ljudstvom vred, da so vse kače strupene. Temu pa ni tako. To zna zdaj že vsak šolarček.

Če požre svinja kačji lilek (lev, kožo), rada se ubreji. (»Črtice«, 67.)

Majhin psiček, dokler še ne vidi, naj se vrže živ v zakurjeno peč, a tisti „prah“, naj se da človeku, kateri ima sušico, popiti na trikrat; to ga ozdravi do dobra. (Pri Skradu; p. u. p.)

Pravila mi je l. 1882. pástarna Slovenka (štaj.), da jo je tresla nekdam pogostem huda „trešljika“; naposled, da ji je pa svetoval nekdo, naj posuši kačjo glavo na gorki peči ter zdrobi na prah, a tega naj pije po malem na vodi. (Dober tek!) Ona je pa to vendar storila ter se bojda srečno iznebila grde trešljike. — Prim. zastran drugačnih slučajev

¹⁾ T. j. prvi petek po mlaju.

²⁾ Še natančneje v I. izd. 1860, str. 105 z verjetnim uzrokom vred, zakaj pripisuje nemško ljudstvo toliko moč taki krvi.

W. II, str. 110; »Čem.« 1854, str. 544 in 545 »o sedmeri moči kačje kože«; 1855, 180; »Kvėty« 1847, 11; Grohm. 81.

[Več drugih vraž in praznih ver o kačah pride sčasoma na vrsto še v drugih predelih.]

Mačka. Črne mačke treba pri napravljanju »risa« (»Črtice« 94), po kor.-slovenski vraži pa pri vzdigovanju zaklada. (Zap. K. Pečnik). Črne mačke kost stori človeka »nevidljivega« (»Č.« ondi). [Prim. tudi Grohm. 65 in 120; W. II, str. 120 i. d.]

Kdor pogoltne mačjo dlako, dobi »jetiko« (sušico). V Metliki p. u. p. Znano tudi v Šleziji in na Tirolskem. (W. II, str. 131.)

Srbsko (v izv. jeziku). »Da bi dete bilo oštro kao kurjak [vuk], ušivaju mu u pojas [pás], ili u svakidašnju haljiniću ili u amajliju [zápis] komadić od oka i od srca kurjačeg«, (»Glasn. srps. uč. dr. 1867, 158 (17).

Češka. Kdor nosi s seboj črnega psa zob, tega ne ugrizne nikdar nobeden pes. (»Čem.« 1856, 65.)

Nemška. Kdor nosi s seboj volčje srce, tega volk ne požre. (Grim. »D. M.« III. 462.)

Slovensko-hrv. (kajk.) Volčja mast je dobra za vsako bolezen, sosebno pa za bodec. (Dobra p. u. p.) Povedali smo že, da pripisujejo preprosti praznoverci vse bolezni »besom« ali pa »čarovnicam«. Te se pa po jugoslovanski veri bojé volka, da celo imena njegovega.

Kedar kakí **Srbkinji** umirajo deca, ondaj nadenejo prvemu sinku, ki ga porodi mati potém, ime »Vuk«, misleč, da jim čarovnice (»vješnice«) deco jedó. Zato so krstili také tudi znanega »Vuka« [Karadžića], kakor pripoveduje sam o sebi. (»Rječn. 78 p. b. BYK = Vuk). Prim. i »Glasn. uč. dr.« XXXVII, 174. [»Rad« LX, 140 in 142.]

Po prvotni (poganski) veri **nemški** bil je volk Vodanu posvečena žival; zato znači morda po nemškem vplivu srečo nekaterim **Slovincem** (L. 1894, 141) in **Mazurjem**, če jim preteče volk — pot. (Prim. W. II, 15 in 187.)

Križavec, t. j. križasti pajek (Epeira diadema, Kreuzspinne) prerokuje ali prinaša ljudem srečo na poseben način. Devajo ga v čist pisker (lonec), vržejo vanj vselej tudi vseh 90 loterijskih števil, zapisanih na listke ter pokrijejo lonec z luknjičastim papirjem. Katere številke zaprede križavec v svoje mreže — óne izidejo. Slišal sem to vražo med Slovenci prvič v Novem mestu l. 1837. (Nekateri dijaki veseljaki stavili so res »zapredene številke« v malo loterijo, pa — niso bili srečni.)

Isto vražo nahajamo tudi med **Čehi** in **Nemci**, samo da rabi ónim namesto lonca sklenica. Prim. »Čém.« 1853, 489; Grohm. 85; W. II, 192 (283).

Nekoliko drugih bajl iz prirode ali prirodnih in umetnih, t. j. izmed človečjih izdelkov i. t. d.

Mleko. Ogenj, ki ga zaneti strela, dá se, pravijo, pogasiti samo z mlekom. Uresničila se je ta vraža l. 1895. v Lukavcu na **Hrvatskem**. (»Sl. N.« št. 180 na 2. str.) Znana je tudi štaj. **Slovencem** (»Črtice« 7), **Moravcem** »Č. M. Mor.« 1892, str. 83 in **Nemcem**. (W. II, str. 121). Le-ti kvasijo celó, da je človek, kateri se napije mleka popolnoma črne krave (prave »mavre«), potem neviden. (Ondi.)

Srbska (v izv. jeziku.) »Kad. prvom okuse novoga mleka, drugi ih polivaju vodom za vrat, da bi bilo mleka kao vode«. (»Glasn. srps. uč. dr.« XXII, 98). Tudi **hrvatska** (»slavon.«) L. Ilić 110; prim. »Rad« LX, 196.

Rosa ima nekod med Slovenci, kolikor sem mogel zvedeti dozdej, in to le pšenična rosa samo na binkoštno nedeljo pred solncem bajevno moč za umivanje, zarad lepote, t. j. da ne dobi človek pég. (P. u. p.) Čemu pobirajo čaravnice roso binkoštno soboto, priobčili smo l. 1888 (154).

Po nemški veri pa rosa, (in to l. maja meseca, na božič in na Ivanje) odganja tudi pege, a vrhu tega i mrzlico ter brani človeka čaram itd. (W. II, str. 89.)

Voda. Da so **Čehi** še v krščanski dobi (v II. veku) reke in studence častili po božje: hodili jih o Duhovem darovat in prosit tudi pomoči v nesrečah in nadlogah, svedoči ístega škofa Pražkega »Homiliar«, ki smo ga v mislih imeli malo poprej (str. 5) in po katerem se prepoveduje tedanjim krščanom češkim tudi to.¹⁾

Voda (sama na sebi) opère po **slovenski** narodni veri človeku, kateri se zjutraj umije ž njo, »male grehe«. Tako opominjajo Beli Kranjci deca zato, da se deca rajši umivajo. (Metl.)

Že stari **Indijanci** (»Hindus«) opirali so si po svoji veri izprva samo »male grehe« v posvečenih vodah (tekočih in stoječih), obračaje obraz proti solncu. (Kuffner: »Spazierg.« I; 1824, 48.)

¹⁾ „Non ad fontes sacrificia ullo modo facere.“ — „Presbyteri per omnia populo ammonent, non pro mortalitate non pestilentia... ad arbores vel ad fontes... dei auxilia quaerere.“ („Homiliar“, 57; pri Grohm. 43.)

Posebno očiščevalno in bajevno-zdravilno moč ima tekoča voda (zlasti pa na veliki petek, vuzámski ponedeljek in o sv. 3 kraljih) tudi po **češki** národni veri. (Grohm. 45; »Květy« 1846, str. 511; »Čm.« 1855, 182 itd.) — tudi na novo leto.

Hrvatska. Kdor hoče biti celo leto zdrav, ta se mora na novo leto pred zoro pri studencu umiti. (»Dom in Sveta« 1895, zad na platnicah.)

Polivanje z vodo, kopanje v tekoči vodi itd., oziroma njeno bajevno ali čudodelno moč o posebnih dobah, narodnih in cerkvenih praznikih razpravljali smo že večkrat (v dotičnih predelih); torej zavračamo, ogibaje se nepotrebnega pogrevanja, častite čitatelje na óne razprave. (Gl. »Letop.« 1885, 164; 1886, 85 in 99; 1887, 113, 131, 151 i. d.; 1888, 176 ... in »Črtice« 251.)

Tu dodajemo iz istega spiska samo še toliko: »Nekatere čarovnice v vodi nimajo nobene moči.«¹⁾ — »Če koga oči bolijo, naj gre na most, pa naj gleda v točkočo vodo, ki mu bode bolezen iz oči potegnila.«

»Živa voda« (studenčnica). Ž njo je móči mrtvega človeka v življenje obuditi. (Dr. K. Štrekelj, »Letop.« 1894, 60.) — Isto verujejo **Poljaki** (O. Kolberg XXI, 175) in **Rusi**, ki pravijo živi vodi tudi »silna« ali »bogotjirska«. (Afan. I, 364—365.) — **Nemci** zovejo to vodo: »das Wasser des Lebens«. (Ondi.) — Tudi po **češki** veri ima živa voda veliko moč. (»Čm.« 1853, 490.)

Dež pospešuje nekod mali deci rast, če hodijo gologlava po njem. (Iz Metl. p. u. p.²⁾ Drugod po Dolenjskem jim pa ne dajo hoditi na dež, ker bi se jih prijele sicer pege.

S neg. Sušca (marca) meseca umivajo se med **Slovenci** gosposke ženske, sosebno po večjih mestih s snegom ali snežnico, misleč, da bodo potlej lepe in da se iznebe zlasti peg. Čujem, da so si to navado z gosposkimi Ljubljankami vred že zdavna priljubile i gosposke Zagrebčanske. (P. u. p.)

Ker je ta navada našemu »ljudstvu« neznana, zato sodim, da so se je naše gospe in gospodične navzele od **Nemkinj**, ki imajo take snežniče (»Wasser vom Märzschnee«) iz istega uzroka za potrebo po leto dnij. (W. II, str. 89; Grohm. 46.)

Belokranjska. Ako se prime prvi sneg lesa, drevja, bóde dobra letina. (»Dom in Sv.« 1894, str. 383.)

Ogenj. Da ima očiščevalno, torej bajevno moč óni ogenj, ki se neti les za-nj pod milim nebom o Kresu ali Ivanju, t. j. »kres«, pravili smo že l. 1887 (101); pa tudi na-

¹⁾ Po nemški veri pa vode ni móči začarati. (W. II, str. 89.)

²⁾ »Nemški« dež (deževnica) ima to moč samo maja meseca, in to tega meseca prvi dež. (W. II, 89.)

vadnemu ognju prisvaja **slovensko**, ozir. **hrvatsko** ljudstvo tako moč. Kedar je n. pr. živinska kuga, zakurijo nekateri na dvorišču ter preganjajo „blago“ (živino) preko ognja. (Dobra onkr. Kolpe.)

Nemcem rabi v ta namen takozvani »živi« ali »divji ogenj«. (W. II, str. 90, M. Busch 165.)

Tak ogenj znajo delati tudi **Srbi** teróč lipov les ob les, dokler se ne vname. Gl. Vuk: »Rječn.« 158 p. b. живи оган (živi oganj). Prim. tudi »Glasn.« srps. uč. dr.« XXII, 167, kjer čitamo, kako pomagajo srbski kmetje (seljaci) z navadnim in »živim ognjem« ljudem in živini, kedar nastane kužna bolezen (prednja) ali pa živinska kuga (pomor).

S pepelom »živega ognja« treba potrositi človeku po glavi nekake kraste, ki jim pravijo Srbi tudi »živi oganj«, pa prejdejo. (Vuk. I. c.)

Črnogorci pravijo takemu ognju »izviti oganj« ter ga rabijo o „bajanju od različnih bolesi“. (Ondi 222.)

Č.-slovenski (slovaški) pastir nosi še dandanes s seboj neko pripravo, ki se vrti okoli droga ter dela ž njo »živi ogenj«, drugače bi bila — živina nesrečna. (Priobčil gospod dr. M. Murko.)

Poljske ženske trle so še pred 300 leti ogenj za kres iz desák. Prim. »Letop.« 1887 — ondi brez pravega, po izvorniku navedenega uzroka. Ne dvojimo, da je bil (poleg glavnega, znanega nam že uzroka) v drugi vrsti praví uzrok: »ognja obnávljanje«, ki se ovršuje pri **Bolgarih** z utrtem ognjem še dandanašnji — o božiču. (»Letop.« 1887, 126.)

Sol pa kruh. Tudi neposvečeno sol mečejo nekod v ogenj, kedar le-ta „piska“ ali „cvili“, a to je, kar že vemo znamenje, da se oglašajo duše, ki se vieajo na njem); pa ondaj „mahom prestane“. (Dobra onkr. Kolpe). Prim. »Letop.« 1894, 153 in 154.)

Vrsenčani²⁾ pripovedujejo mično pravljico, ki dokazuje, da »kdor poseje [polje] s Štefanovo soljo [in poskropi „s treh mož“] vodo“, temu se nič ne zgodi« — namreč o nevihtah. (Zap. g. Andr. Gabršček. Prim. »Letop.« 1892, 148.)

Sóli prištevajo razni narodi veliko moč zoper čaravnice itd. (»Letop.« 1877; II, 217.)

Češka. Mati deva — kar že vemo — hčeri v opravo po kosček kruha pa soli, da ji ne bi naškodile „zle očr“. (»Letop.« 1894, 195.)

¹⁾ Nemci mu pravijo „Nothfeuer“, tudi „wildes Feuer“ ali „Queckfeuer“; Čehi pa „boží oheň“ („B. Kal.“ 74), a Malorusi (Rusini) „ohonj svjatyj“. (Ondi.)

²⁾ Vrsno med Kobaridom in Tolminom.

³⁾ Sv. 3 kraljev.

Tudi po **muhamedovski** veri brani sol, da ne morejo človeku nahuditi „zle oči“. Zato mečejo na muhamedanskih svatbah pri bogatih ljudeh lepe deklice z zlatom in ječmenom vred — na višek — tudi soli. [C. del Negro. »Gartenl.« 1882, str. 320.]

Ako je treba mleko nositi „preko vode“, vrže **češka** kmetica vselej v posodo troho soli zato, da ne bi naškodilo — kravam. (Čm. 1855, 179.)

Kedar koli **moravsko-vlaška** gospodinja pošlje mleka v kako tujo hišo, vselej vrže v posodo tudi „ščepec“ soli, zato da ne bi mogle čarovnice nahuditi njenim kravam. (Kulda 1856, 118, pri Grohm. 138.)

Dolenje-avstr. mlekarice delajo nekod tako, pošiljaje mleko v mraku ali zvečer v kako drugo hišo („preko ceste“), ali pa mečejo v mlečno posodo po nekoliko krušnih drobtinic, a zato, da ne bi kdo začaral mleka. Znan je ta način tudi nekaterim **Hrvaticam** okoli Dunaja. Lahko, da so se navzele tega načina od **nemških** sosed; kajti Nemcem je sol sploh jako imenitno bajilo,¹⁾ ki brani čaram vsako stvar, v katero se vtrese samo nekoliko zrn, posebno pa mleko. Vendar prisvajajo Nemci to bajevno moč zdaj nekod le oni soli, katera je bila o četrletjih („kvatrah“) posvečena v cerkvi. (Prim. W. II, str. 91.²⁾)

Pa tudi po **srbski** narodni veri spada sol med najimenitnejša bajila; kajti Miličević piše: »Uza svako se bajanje uzima ili stručić bosiljka, ili srp, ili nož, češalj, čenj bela luka, zrnce soli itd. («Glasn. srps. uč. dr.» XXXVII, 135, 140 i. d.; N. Beg. 219 (9) in 222 (22)).

»Tako mi, ili tako ti soli i hljeba« zaklinje [roti] se »kao najvišom kletvom [srbski] svijet« (Vrčević: »Narodne basne« 1883).

Serb.-lužič. Če imajo v kaki hiši kruha »čez noč«, ubožajo. (Veckenst. 434.)

Po **nemški** veri brani človeka čaram sám kruh (brez soli); zato obešajo nekateri Nemci otročičem kruha za vrat, ali jim ga pa devajo v zibel. Nikaka čara ne more nahuditi ni onemu, kateri ima v ustih skorjo kruha, ali pa nosi s seboj soli in kruha. (W. II, str. 121.)

Zastran drugih slovanskih in neslovanskih vraž o soli in kruhu prim. tudi »Letop. 1885, 175—178.

¹⁾ „Spielt besonders bei Zauberkuren eine bedeutende Rolle, immer wohlthätig wirkend“.

²⁾ Da pa nekaterim Nemkam okoli Dunaja ni znano niti to bajilo (sol), niti ono (kruh), dokazuje ta zgodbica: V Leobendorfu ni nam l. 1862 nobena mlekarica „ob devetih zvečer“ hotela v drugo hišo prodati polič mleka, rekši: „Um die Zeit geb' mer über di' Strasssen keine Mili her; denn sie kunn't — verhex't werden“.

Zemlja ali prst (-l). Tudi zemlji prisvaja slovensko ljudstvo bajevno moč. O „hudem Kljukcu“ slišal sem za mladih dnij praviti v Novem mestu in v Beli Ljubljani, da se je lahko izpremenil, kadar se mu je hotelo, v kakoršno koli stvar (zdaj v kakšen „štor ob cesti“, zdaj v kaj drugega), čim se je dotaknil — zemlje ali prsti. (Pripovedovali so mi o tem stari ljudje več smešnih kratkočasnic.)

Češka. Kedar kdo kaj izgubi, poljubi naj trikrat zemljo, pa najde. (Grohm. 227.)

Moravska. Kdor poljubi zemljo trikrat o prvi spomladni grmljavini (ter se prekriža tudi trikrat), tega „ne zadene strela“. (»Hvězda« 1863, str. 61). Prim. Grohm. 40 (243) z opazko vred.

Po takih pojavih sodijo učenjaki, da je bila **Slovanom** zemlja nekdanj — sveta.

Isto tako bila je zemlja nekdanj sveta — **Nemcem**. Kakor v staronemški dobi polagajo Nemci nekod še zdaj novorojeno dete na golo zemljo, zato, da bi bilo jako in krepko. (W. II, str. 13; Grohm. 106). Po njihovi stari narodni veri bila je zemlja *praelikana božjega mesa* (»Fleisch des göttlichen Urriese«), iz katerega je bila zemlja napravljena. Kot „svet živelj“ odvrta torej vsako čaro (»ist ein Zauberschutz gegen Behexung«), posebno pa zemlja ali prst s pokopališč in s cerkvenih potov. — Ako leže človek na zemljo, a sosebno kedar ugleda na spomlad prve lastavice, to odvrta od njega bolezen ter ga jača, to je dela, da bođe jak (močan). V zemljo zakapajo tudi — bolezn. (W. II, str. 91.)

Srbska, ki nam kaže, da treba zemljo spojiti s kakim cerkvenim opravilom, da bođe čudotvorna, kakor n. pr. malo poprej omenjena zemlja „s cerkvenih potov“. (V izv. jeziku): »Kada [pravoslavni] litiju nose¹⁾ po polju, tu se namjest stolica, i sveti se vodica,²⁾ obično na vodeni ponedeljak i na Spasov dan. Ispod ove stolice uzeće busečak³⁾ zemlje. Ovu zemljo bacaju preko „momka“ [momaka], a momci preko cura«. (N. Beg. 1887, 221). **Uzrok** — lahko uganeš.

Med „bajila iz prirode ali prirodna“ spadajo tudi različna »čarovna želišča« ali »čarovne rastline« n. pr.: Veliki koren (»Alantwurz«, po Tušku *Inula Helenium*, Alant. »Glasn.« 1863, str. 117). Pred kakimi 200 leti t. j. za Valvazorjeve dobe verovali so **Slovenci** po Kranjskem, še v ta čudodelni koren, misleč, da privabi dekletu (o določenem času na poseben način izkopan in vržen v vročo peč) za-

¹⁾ Po Vuku tudi: „idu s litijom“ [„procesijo“].

²⁾ Posvečuje se voda.

³⁾ Drn ali ruša (Rasen).

zelenega ljubljenca tudi veliko milj daleč od nje. V vroči peči pa je ta koren skakal jako čudno — izvestno s hudičevu (!) pomočjo. (Valv. »Ehre des Herzogth. Krain 1689, I, 3. knj., 356).

Devica Marije lasci¹⁾ (po Valv. *Adiantum aureum*, tudi *Polytrichon aureum* majus, »Goldgelb-Frauenhaar« ali »Gülden-Wider-Tod«, po Pokorn. pa *Adiantum Capillus Veneris*, das zierliche Frauenhaar) rabile so nekdanj nekatere Gorenjke »zoper začaranje«²⁾ ljubavne napitke³⁾ in druge čare. (Valv. ondi.)

Cepétec ali ceptec (po Valv. »*Satyrion*«, po Tušku pa »*Platanthera bifolia*«, *Stendelwurz*) nosile so slovenske deklino tedaj s seboj misleč, da ima ta čudodelni koren tako moč, da morajo »moški« vedno *cepétati* za njimi. Ako pa ni deklina vzela s seboj prave vrste (»die rechte Species«) tega korena,⁴⁾ dirjali so — konji za njo. To potrjuje Valvazor z mično zgodbico, kako so nekdanj v Ljubljani vpreženi konji s kočijo vred planili nad neko deklino ter jo pogazili zato, ker je imela tak koren s seboj.⁵⁾ (Ondi.)

Deveta srajčica (po Valv. *Gladiolus verus*, »der rechte Schwertel«; po Tušku *Gladiolus communis*, slovenski tudi »meček«). Vodo, v kateri se je kuhala deveta srajčica, dajale so slovenske deklino nekdanj piti mladeničem zato, da bi se zaljubili vanje. (Prim Valv. ondi, str. 359 in Tuškov spis »o čarovn. zel.« »Glasn.« 1863, str. 118).

Pripisuje li slovensko ljudstvo poprej naštetim zeliščem še zdaj kje kako bajevno moč ali pa ne, tega nisem mogel zvedeti do današnjega dne; samo o »cepetcu« (po Tušk. »Rastlinoznanstvu« 2. izd. »orchis«, *gemeines Knabenkraut*) čitam v »Črticah«, da je ta vraža tudi med štaj. Slovenci znana (l. c.)

Na kratko jemlje Valvazor (I, 3. knj., 356) v misel še tri čarovne rastline: punčice, dresen in zobnjak. (Obširno govori pa o dresnu na drugem, zdolaj naznačenem mestu.)

O punčicah (*Judenkirschen*,⁶⁾ ki jih pogrešam v Tuškovem spisu, vem iz rojstnega kraja samo toliko, da je s temi [strupenimi] jagodami moj pok. ded na poseben način

¹⁾ Po Tušku-Schödl. 117.

²⁾ T. j. za oddelávanje.

³⁾ »Zaljubljene pijače« (*Liebestränke*). Zarad besedne tvoritbe prim. »zaljubljena pesem«, *Liebesgedicht*.

⁴⁾ Ako je namreč ceptec »konjski« (»Črtice« 201).

⁵⁾ Zgodilo se je kaj takega večkrat — brez »cepetca« iz drugega povse prirodnega uzroka, ki se čita I. Mojz. 31; 35 (a brez kake zveze z Valvazorjevimi podatki).

⁶⁾ »Rudeče punčice«, (*Phisalis Alkekengi*) po Fr. Erjavcu, *Gl. »Letop.«* 1875, 221.

(s kajenjem, a brez ikakega čaranja) pomagal takim ljudem, katere so boleli šuplji (votli) zobje ter pomogel res do dobra tudi meni.

Zarad dresna (*Pulicaria dysenterica*, po Valv. *Persicaria*, Flohkraut) in zarad zobnjaka ali zobnika (*Bilisa*, *Hyo-scymus niger*, Bilsenkraut) zavračam pa častite čitatelje na Tuškov spis v »Glasn.« 1863, str. 83 in na »Črtice« 200. Isto tako čitaš (o dresnu) že pri Valvazorju, da kdor na binkoštno nedeljo na tešče pojé tri liste te zeli, temu ne škoduje ščipalec. (I, 3. knj., 459).

Praproť (*Filix*, Farn, Farnkraut), ki jo omenja tudi že Valvasor (I; 3. knj., 359) po imenu »papret«,¹⁾ sluje po **Slovenskem** še dandanes izmed vseh čarovnih želišč najbolj — pa tudi drugod po zapadni Evropi — pri Slovanih in Neslovanih. Čudno je, da prisvajajo severni Slovani z Germani vred bajevno moč največ (izmišljenemu) praprotovemu cvetu,²⁾ Jugoslovani (večinoma) pa praprotovemu semenu.³⁾

Slovenci pravijo, da je óni, kateri ima ponevedoma s seboj praprotovo seme⁴⁾, drugim ljudem neviden in da sliši živinske pogovore, sosebno pa na sv. večer. Nadalje trdijo, da ima praproť, t. j. seme, svojo moč uprav o Kresu, »ko je najdaljši dan in najkrajša noč«. Prim. »Letop.« 1885, 158 in 1887, 96—99. Nabirati pa treba tega čudodelnega semena samo tedaj, kedar cvete in zori, namreč samo óno noč pred Kresom ali Ivanjem, in to uprav o polnoči ali le malo časa — »samo tren« (trénotek) — okoli polnoči.

Hrvati (slavonski), ki imajo do malega (z nekaterimi dodatki) isto narodno vero, velé pa, da praproť cvete, dozori ter se v seme obrne, ki odpade isto noč (pred sv. Ivanom Krstnikom) »od poldvanajste do pol jedne po polnoči«. (L. Ilić 167.)

Česka. Ako hočeš dobiti praprotovega cveta,⁴⁾ razgrni pod praprotjo bel prtič (»šat«), s katerim se pokriva pri sv. maši kelih,⁵⁾ ter nabiraj cvet pred solncem. Ne smeš pa nikakor izpregovoriti ni besedice, naj te ogovori kdorkoli. Ako imaš praprotov cvet, videl bodeš cvesti zaklade v zemlji, a njihov cvet bode podoben modrikastemu plamenu. (»Čem.« 1854, 546.) — Istotako bodeš videl skrite zaklade — četudi brez plamena — ako imaš ponevedoma s seboj samo zrnce praprotovega semena. (Grohm. I. c.)

¹⁾ T. j. paprat; tako tudi hrv. ali srb., č. paprat' ali kapradí; r. paporot, p. paproč.

²⁾ Kdor tega še ne zna, temu bodi povedano, da praproť ne cvete nikdar, nego ima od zdolaj na listju (perju) nekaj prah (seme).

³⁾ Gl. »Letop.« 1887, 98.

⁴⁾ Ali semena. (Grohm. 97, štev. 673 in 674.)

⁵⁾ Po štaj-nemški veri je treba celó devet takih prtičev.

S Slovenci in s Čehi skladajo se močno tudi **Poljaki**, ki pa prisvajajo bajevno moč praprotovemu »cvetu«, a ne »semenu«. (P. u. p.¹⁾

Strinja se z vsem tem (do malega) i **nemška** vera, po kateri cvete praprot tudi na sv. večer, na staro leto in sv. Kijana noč ter dobavlja človeku (kateri dobi o pravem času »cvet« ali »seme«), bogastvo, srečo v igri in jakost. Toda — kvasijo nekateri Nemci — seme more človek dobiti samo — s hudičevo pomočjo, če pride namreč po posebnem (nekrščanskem) pripravljanju na sv. večer pred polnočjo na tako križišče, čez katero vozijo mrliče, ter prebije ondi naposled srečno vse hudičeve izkušnje — ako bi jih pa ne bi prebil — raztrgal bi ga hudič itd. itd. Vendar je na tolažbo vsem babjevercem nemškim še več lažjih načinov; n. pr. namesto belih cerkvenih prtičev sme se rabiti celó navadna bela ruta, da se otresa na-njo »vet«. Ne sme se ga pa človek dotikati z golo roko, drugače izgine pri priči, izpremenivši se v roso ali pa v meglo. (Prim. W. II, str. 94—95.)

Nekateri **Beli Kranjci** dopovedujejo si tako: »Če hočeš čuti na badnik, kako se pomena živina ponoči, hodi za časa pred polnočjo v steljnik (kjer raste »stelja« = praprot), in nesi sabo bel robec, pa tudi dežnik, če je tudi lepo vreme. Beli robec razgrni pod steljo, da ti pade seme na-nj, dežnik pa nad steljo, da ne pade na seme rosa (rosa ne sme pasti na-nj), ter ga odnesi pred solncem, drugače izgubi svojo moč. (Banjaloka p. u. p.) Povedali smo že, da mnogim drugim Belim Kranjcem v ta namen ni treba steljnega semena, nego samo zdravih ušes.

Toliko vraž o praproti pa nima menda nobeno ljudstvo kot — nemško. Gl. ondi, oziroma Grimm, Zingerle (»Tir. Sitten«), Vernalek (»Alpers«), Kuhn (»Herabk. d. Feuers«), Weinhold (»Weihn.«), Seidl (»Z. f. D. M.«), Grohm. itd.

Znana je Nemcem, kakor Slovencem, Čehom i. dr. tudi takozvana »Janževa roka«,²⁾ ki se dela iz praproti, do naša človeku srečo pri vsakem podjetju ter mu pomaga do podzemeljskih zakladov. (Prim. »Črtice« 1884, 201, oziroma »Glasn.« 1863, 78.)

Po nemški veri raste »Janževa roka« izpod zemlje opoldne (t. j. med 11. in 12. uro); odganja različne bolezni, tudi prisad (»Brand«) in dobavlja srečo onemu, kateri jo nosi s seboj. Ni pa ta »roka« nič drugega nego praprotov koren, ki ga znajo sleparji prikrojiti tako, da je roki podoben. (W. II, str. 95—96). Drugačen način itd. gl. v »Črticah«, 200.)

¹⁾ Prim. tudi Vlad. Wojcicki: „Pieśni ludu“, Varš. 1836, I. 204.

²⁾ „Johannishand“ ali „Johannishändchen“, tudi „Glückshändchen“.

Čehi pa pravijo, da odganja Janževa roka (»svatojanska ručička«) vse sovražnike in čare od živine... (Čém. 1853, 490.)

Štiropěrka ¹⁾ t. j. detelja s štirimi peresi [belokr. »na štiri pera«]. **Slovenci** pravijo, da ima srečo oni, kateri jo najde ter nosi sabo. (Po vsem Kranjskem.) — *Koroško-slovenska*: Če jo dene kdo igralcu za klobuk tako, da on nič ne vé o tem, on potem pri igri največ dobi. (Rož; zap. K. Pečnik.) — Nekateri štaj. Slovenci prisvajajo pa to bajevno moč (a zlasti gledé na srečo v ljubezni, pri igri itd.) le óni štiropěrki, katero so komu *blagoslovili* mašnik. (»Črtice« 200.)

A kdor jo nosi s seboj *ponevedoma*, ónemu razodeva po babjevskih mislih neke skrivnosti ali »sleparije«, ki jih ne vidijo drugi ljudje zdravih očíj, sosebno pa v glumskih igrah, takoimenovanih »komedijah«. (V Metl. Nov. mestu, Ljubljani itd. p. u. p.) Prim. štaj.-slovensko v Škarnicah. (»Kres« 1892, str. 269.) Isto vero (brez dodatka »ponevedoma«) čitamo v »Črticah« (18); za koroške Slovence (Rožane) potrdil pismeno K. Pečnik.

Do malega isto pripovedko, ki sem jo za mladih let slišal praviti doma (kako je namreč neka ženska, ki je nesla v plahči detelje — ter med njo ponevedoma tudi »deteljo na štiri pera« vmes — poleg glumcev, smehoma dopovedala strmečim gledalcem, da to, kar je na videz vlačil kokot za seboj, ni bila žrd, nego slama), velim: skoraj isto pripovedko pripoveduje si preprosto ljudstvo tudi po **Nemškem**... samo s to spremeno, da umetnik ni nosil na videz na nosu strašno velike žrdi, nego slamko. — Drugi del, t. j. nemški dodatek, kako se je potlej umetnik maščeval óni »deklini«, ki je bila izdala njegovo sleparstvo, pa ni modrejši od 1. dela. (Prim. M. Busch 1877, 138.) Po vsi Nemčiji je tudi ta vraža doma, da ima óni, kateri najde štiropěrko — srečo. (Ondi 137; tudi Grohm. 92 in W. II, str. 98, kjer čitaš, da se štiropěrki pripisuje »moč« zato, ker je podobna — križu.) — Peteropěrka pa znači nesrečo. (Ondi.)

Češka. Kdor najde »čtverolistek«, je srečen in izpozna vse čare (Čém. 1853, 490); peteropěrka (»pěttilistek) pa uzrokuje klepetanje (»klepy«), t. j. zdražbo. Ondi.

Osrečuje človeka, kateri jo najde, tudi **maloruska** »četyrolistna komanica«. (P. u. p.)

Poljsko ljudstvo pravi štiropěrki kar naravnost »szczęście«, t. j. »sreča«. (P. u. p.)

»Sv. Roka trava« se rabi in »koristi« (pomaga), ako si zvine kdo roko (ali pa nogo). Káka pa je ta trava, ne

¹⁾ Domača beseda, v »Letop.« 1892 (40) razglasil dr. K. Štrekelj. Naši učenjaki: »štiriperesna« ali »čtverolistna detelja«.

vem povedati. (Zapisal g. K. Štrekelj na Ivanjem gradu pri Komnu na Krasu.) Verjetno je, da je ta vera nastala samo po takozvani »paronomaziji«. ⁴⁾ Nahaja se mnogo takih primerov seособno med **Srbi**. Tako misli T. Maretič (»Rad« LX, 130), da je na isti način nastala n. pr. tudi ta srbska narodna vera, da se s travo po imenu »odoljan« ali »odoljen« ²⁾ more »odoljeti« ³⁾ vsakemu zlu.

„Da zna ženska glava,
Što j' odoljan trava,
Svagda bi ga brala,
U pas ušivala,
Uza se nosila.

(Vuk. Pjesme I, 102; »Rječn.« 447.)

Odolin (Löwenmaul [grosses]); po Tušku, »Glasn.« 1863, str. 83 Antirrhinum Orontium, »Rastl.« 2. izd., 86 pa Antirrhinum majus). Dober je — veli Tuš. — za uroke. — A meni je bil še za mojih detinskih let pokazal pok. oča na rastilu visoko rastlino ter mi rekel: »Glej, to je odoljin ali roža odolina; če se dene hlevu nad prag, ne more živini naškoditi nikaka čara«. — Primerjaje pa sedaj podobo podobi, vidim, da ta odoljin ni bil podoben odolinu, Tuškovemu, nego uprav malo poprej omenjenemu »odoljanu« ali »odoljenu«, torej = Valeriana officinalis, Baldrian.⁴⁾

Strinja se to tudi z **nemško** vražo, ki veli, da brani ta rastlina različnim čaram, da odganja celo vraga, da jo polagajo živini, da kadé ž njo tudi — po hlevih itd. (W. II, str. 100.)

Pšenica. Štaj. - slovenska. Če pojé deklina tisti dan pred sv. Andrejem tri pšenična zrna, tedaj vidi v snu svojega ženiha. (»Letop.« 1894, 163.)

Jabolko ali jabelko.⁵⁾ Temu prisvajajo nekod tudi **Slovenci** bajevno moč pri ljubezni. »Ako je jabolko ležalo vso noč v vodi ter se človek umije s tako vodo po osrčju, srečen bode v ljubezni.« (D. Tk. »Glasn.« 1859; II, 48.) Ne jej na »sveti dan jabolka, da ne dobiš lišaja. (Belokr. »Dom in Sv.« 1894, str. 383.)

Mnogim drugim **Jugoslovanom**, a zlasti Srbom, je »jabuka« znamenje ljubezni. Snubok daje nevesti v ženiho-

¹⁾ Mislijo je preprosto ljudstvo najprej vsekakor samó na roko, šele pozneje začelo modrovati takó: »Kar je dobro za roko, zakaj ne bi bilo tudi za nogo?«

²⁾ Valeriana officinalis, Baldrian. (Jakič »Bos. prijat.« II, 186.)

³⁾ Belokr. (na Radovici) »odolati« [čemu].

⁴⁾ Isto znači tudi češki »odolen«. (Fr. Št. Kott, 1880, 295.) Tušku je pa »zdravilna špajka« = Valeriana officinalis, gebräuchlicher Baldrian. (»Rastl.« 2. izd. 112.)

⁵⁾ Belokr. »jab'ka«, hrv. in srb. »jabuka«.

vem imenu jabuko¹⁾. Nekod meče ženih svastim (sestram nevestinim) na svatbi po golo jabuko²⁾ iznenadi proti prsim, one mu pa vračajo.³⁾ Drugod (n. pr. po Srbiji) biva to drugače. Prim. »Glasn. srps. uč. dr.« XXII, 134. — Srebrni ali tudi zlati novci, zasajeni v jabuko⁴⁾ ter izročeni nevesti na dar — ljubezen menda samo povekšujejo. Poseben način »jabuke« čitaš lahko v Vukovem »Kovčežiču« 46—47.⁵⁾

Če dene zvedljiva deklica na badnjak, predno gre spat, jabolko pod vzglavje, prikaže se ji v snu »sudjenik«, t. j. óni, kateri ji je sojen ali namenjen. (Po u p. iz *gospodske* hiše Zagrebške; znana je ta vraža sem pa tam tudi *gospodskim Slavonkam*. Zato sodim, da ni národna, nego zatrošena po Nemkah.) Prim. W. II, str. 108.

Tudi starim **Germanom** pomenjalo je jabolko ljubezen in mladost. Njihova boginja ljubezni Frija (Freya) držala je v levici tri zlata jabolka.⁶⁾ Znamo tudi, da je **staroskandinavska** boginja večne mladosti, po imenu Iduna, imela 11 jabolk [večnega] življenja, in da so — zavživaje jih — pomlajali se celó — bogovi. (Minekwitz: »Myth. aller Völker« 1878, 286.)

Korenina (tudi trava⁷⁾, ki ima tako moč, da odpre vsako kjučavnico, vsak zatvor⁸⁾ (zapor), vsaka zaprta vrata.

A kje se nahaja? — Za tako korenino ali travo zna . . žolna, in to črna žolna (picus martius, Schwarzspecht).

Kdor bi rad dobil tako korenino ali travo, óni mora žolni, kedar je ni v dupli⁹⁾ votlega drevesa, kjer ima gnezdo, zadelati, t. j. s klinom zabiti duplo tako, da ne more do gnezda. — Ko se žolna vrne in ne more v duplo, letí mahoma po čudotvorno korenino ali travo, ki jo prinese nato v kljunu ter si odpre ž njo duplo; potem jo pa izpusti, da pade na tla. Oni, kdor hoče dobiti to korenino ali travo, mora pa, predno se vrne tica k dupli, prestrti pod njo rdeč robec (rdečo ruto) ali kos rdečega sukna pa skriti se za katero drugo drevo.

Čim se žolna dotakne s korenino ali travo klina, odskoči klin od dupline, ptica pa spusti korenino ali travo na rdeči robec . . ., češ, da je ogenj, zato ker neče, da bi kdo óno korenino ali travo dobil v roke.

Vse to slišiš lahko pripovedovati med različnimi Slovenci, sosebnó pa med Belimi Kranjci, Štajerci (v Dobju na

¹⁾ »Illustr. Vlksz.« 1875, str. 18.

²⁾ Bar. Rajač. »Leben etc. der Südslaven.« Wien, 1878.

³⁾ Zbog takih v jabolku darovanih novcev pravijo pa mnogi Srbi in Hrvati zdaj tudi kakemu drugemu daru — »jabuka«. (Vuk. »Rječn.« 243; I. Filipović s. v. Geschen (douceur).

⁴⁾ Th. Bodin. »III. Volkss.« 1875, 12. 272.

⁵⁾ Belokr. »dupla« = duplo.

Murskem polju) in okoli Varaždina, s tem razločkom, da govoré le-ti samo o »travi« in znajo tudi uzrok, zakaj treba prestirati rdeč (»črten«) robec, drugi pa samo o »korenini«, a nevedoč več omenjenega uzroka. Štaj. Slovenci dodali so pa za nameček še to, da *sploh vse, kar se skupaj drži*, razpade pred to »korenino«, in da se zato ž njo tudi lahko izdirajo (»pipljejo«) zobje. (Prim. »Kres« 1882, str. 271; M. Valj. »Pripov.« 1. izd. 252 in p. u. p.)

Znana je ta »trava« tudi nekaterim **Bošnjakom**, ki jo zovejo: »trava samotvora«. (»Pozor« 1882, br. 249 v listku.)

Bajka o čudodelni »korenini« (Springwurzeln) in o žolni sluje tudi med **Nemci**, a zlasti med Tirolci, ki pravijo, da si ureže človek tako korenino tudi o „božični polnoči“. Pa še več drugih načinov znajo Nemci. (Prim. W. I, str. 94 in II, str. 96.)

Do malega tako pripovedoval je to bajko nekdanjim **Rimljanom** že Plinij (»Hist. nat.« X, 18; XXV, 4).

Nekateri ugibljejo, da je ta bajevna »korenina« — praprotov koren. (W. II, str. 96.) Drugi mislijo na koreniko nekakega mlečka (Euphorbia lathyris, kreuzblättrige Wolfsmilch); ital. »Sferra-cavallo«, zato ker konjem, čim stopijo na-njo, pri priči odpadejo podkove. (Grohm. 88.) Naši bratje na Hrvatskem pa pravijo: »Kedar se kosí, ondaj večkrat pade koscu kosa zato, ker — prereže to »travo«.

Moravska. Kuščarji ali zelenci²⁾ znajo tak koren, s katerim si odpirajo luknje, da hodijo va-nje zimovat. Z istim koreninom odpirajo se lahko tudi ključavnice; zato si ga želé vsi tatje. (Třebič. P. u. p.)

„Somovica“, tudi „soma“ ali „jelensko zelje“. Kdor srečno okusi to bajevno zelišče (ki raste le tedaj, kedar se mesec mladí), óni bode vedno zdrav in vesel. O ščepu objedajo somovico po gorah jeleni, ki so zato tudi vedno zdravi in lahkih brzih nog. Mnogo in različnih pravljic o njej znajo sosebno štaj. **Slovenci** (Pohorci). Gl. »Črtice« 201. O takem zelišču »večne mladosti« pripovedujejo tudi okoli Varaždina — po imenu »jelensko zelje«. Prim. M. Valj. »Prip.« 1. izd. 1858, 251.

J. Vijanski trdi, da se slovenska „soma“ po imenu popolnoma, po bajki pa vsaj nekoliko strinja z rastlino »somo« in tega imena pijačo v 1. delu Sama-Vede. (»Glasn.« 1859, str. 19.)

Tudi **nemški** kmetje in loveci v Dunajskem gozdu pravili so mi l. 1884. o „neznanem“ zelišču, ki ga skrivaj ob-

¹⁾ A ne „Sprengwurzeln“ (Grim. „D. M.“).

²⁾ Češk. „jašterka“ (Lacerta viridis, [grüne] Eidechse. (Tuš.-Pok. 3. izd. „Živalstva“ 1881, 116).

jedajo jeleni ter so zato vedno zdravi in čili. Obstreljen jelen teče neki nemudoma iskat istega bajevnega zelišča. — Med čarovnimi zelišči imenuje W. II, str. 92 i jelensko zelišče (»Hirschkraut«, *Eupatorium cannabinum*).

Netresk (*Sempervivum tectorum*, Hauswurz). Vražni ljudje sadé to zelišče radi na strehe, misleč, da ne udari strela (ne trešči) v streho, na kateri raste »netresk«; od tod mu ime. (Tuš. »Rastl.« 2. izd. 48—49.)

Češko ime »netřesk« kaže, da je ista vraža i med Čehi.

Nemci pravijo temu zelišču poleg »Hauswurz« ali »Dachwurz«, po domače tudi »Donnerwurz« ali »Donnerbart«. Prisvajajo mu óno bajevno moč, kakor mi s Čehi vřed »netresku«, vrhu tega pa rastočemu na strehi (ali na posebnem kolu) še tako moč, da varuje hišo ognja sploh. Nemški učejniki trdijo, da zato, ker je bilo to zelišče posvečeno nemškemu gromovniku »Donarju«. (W. II, str. 99; Grim. »D. M.«; Grohm. 94.)

Homulica (po Tušk. »Rastl.« 2. izd. »ostra homulica«, *Sedum acre*, Mauerpfeffer ali scharfes Fettkraut), zamenjava se včasih z »netreskom« ter se ji pripisuje ista bajevna moč kakor le-temu. (Prim. »Glasn.« 1861, str. 48 in 1863, str. 83.)

Nekam tako in še drugačno moč ima po **nemški** veri tudi gomoljasta homulica (*Sedum telephium*, knollige Fett henne [Tuš.-Pok.], po domače tudi »Donnerkraut«, W. II, str. 99).

Čebula (po Tušk. »Rastl.« 2. izd., navadna čebula, *Allium cepa*, gemeiner Zwiebel¹⁾ čarovnicam strašno smrdi; kdor jo nosi s seboj, ni mu se treba bati nikake čarovnice. (Pravila mi je nekđaj stara Bela Kranjica, ki je živelá popej nekoliko let na Hrvatskem.) Bodisi, da je ta vraža belokr. ali pa hrv.-slovenska, take nisem zasledil pri nobenem drugem narodu.

Česen (po Tušku »česenj« ali »luk česnjak«, *Allium sativum*, Knoblauch²⁾. Bele Kranjice obešajo detetu, katero ima gliste, za vrat česna, nanizanega na nit. (V Metliki videl nekđaj sam večkrat.)

Srbska (v izv. jez.): »Polazeći na noćne sastanke momci uzmu za pojas [pás] po glavicu bela luka, po koru hleba, koju pospu solju; jer se drži [misli], da u te vesele dane³⁾ svaka nečista sila dobije oblast.« (»Glasn. srpsk. uč. dr.« XXII, 140.)

¹⁾ Belokr. „žbul“ (m.), hrv. ali srb. po navadi „luk“, uprav „crveni“ ali „crni luk“, tudi „erljenac“.

²⁾ Hrv. ali srb. „bjeli (beli) luk“.

³⁾ Misliti treba na „belo nedeljo“ staroversko, t. j. „beli teden“ (pred velikim postom). Vuk. „Rječn.“ 1852, 24 p. b. „bijela nedjelja“.

Da si je pod »nečisto silo« treba misliti tudi čarovnice, potrjuje W. II, str. 264 (414). Po **nemški** veri smrdi čarovnicam neizrečeno i — česen. (Grohm. 89.)

Italijani (Labi) nosijo o ponočnem Ivanjskem prazniku (Kresu) v Rimu s seboj česnovih grmičev¹⁾ zato, da jim ne bi nahudil zlih duhov in čarovnic pogled. („*Ill. Wtt.*“ 1887, str. 571).

Nekoliko bajl izmed umetnih ali človečjih izdelkov.

Obroč. Da spada med bajla tudi obroč, izprožili smo bili že poprej (1894, 196).

Da se nepravilno (narobe itd.) porojen otrok — kar je slabo znamenje — ubrani vsaki nesreči, treba ga je brž po porodu pretikati skoz obroče. (Črni Vrh pri Idriji. Zapisal † Domicelj.)

Srbska. »Da porodilja lakše rodi, provlače je kroz obruč, koji je sam na kakvoj kaci [kadiči] ili na buretu [sodu] pukao.« (»Glasn. srpsk. uč. dr.« XXII, 156.)

Posebno med našimi brati, »hrvatskimi kajkavci« nahaja se narodna vera, da se izpreobrne človek s pomočjo kakega obroča lahko — v volka (»vuka«) — ali da bode »vučji pastir« (volčji pastir).

Nekateri človek se tako rodi, nekateri si pa naredi obroč ter se prevleče skoz-enj pa se prevrže na volka; ako se pa prevrže zopet nazaj, pa je zopet — človek. (Dobra na Hrv. P. u. p.)

Ako hoče »vučji pastir« postati zopet človek, prekopicniti se mu je trikrat čez obroč. (M. Valj. »Prip.« I. izd. Varažd. 1858, 93.)

Bajka, ki je le-ti jako podobna, čuje se tudi med **nemškim** ljudstvom, in to o takozvanem volkodlaku. (»Werwolf«); samo da Nemcem mesto obroča rabi remen (jermen) iz volčje ali pa človečje (a zlasti obešenčeve) kože. S takim jermenom (z všitimi dvanajsterimi nebeškimi znamenji) treba po golem životu (ali tudi vrhu obleke) opasati se namreč onemu, kateri hoče postati nemški volkodlak. Ta jermen mora pa imeti zapono s sedmimi jezički. Kdor se hoče zopet počlovečiti, razpne pasu samó zapono, pa je zopet človek. (W. II, str. 259).

Štaj. Slovenci dajo kokošim na pustni torek zobati v obroč ali »iz obroča« zato, da jim lisica blizu ne pride; nekateri pa zato, da ostajajo vse lepo skupaj in nesejo vse v jedno gnezdo. (»Črtice«, 196).

¹⁾ Knoblauchstauden.

Po okrogli podobi in po bajevni moči v rodu so si z obročem tudi: sito, rešeto, kolo, kolobar, krožec („Ring“ sploh¹⁾) prstan (Fingerring), vérník (Trauring, Ehering), ráz,²⁾ ris (Zauberkreis) = krog (Kreis), ki je početek vsem tem podobam (oziroma bajilom). Imeli smo jih nekoliko v mislih že l. 1894, 172 in 196.

(Pri »vérníkih« treba včasih kolikor toliko v poštev jemati tudi — cerkveni blagoslov.)

Če počí komu prstan na roki, znači to kako nesrečo. (Hrv.-slov. P. u. p.) Na **Ruskem** prestrezajo nekod dež, ki lije o nevihti, v skledo, v kateri leži na dnu vérník (»obručaljnojé koljco«). Pravijo, da ima voda, ki se precedi skož tak prstan, zdravilno moč. (M. Busch 1877, 356.)

Po mnogih **nemških** krajih, a posebnó po Tirolskem je taka vera, če počí možu ali pa ženi vérník, umre ob kratkem o n ali pa o n a (po **angleški** veri — o n a). Ondi Prim. W. II, str. 394.

Od nekdanj so krožcem³⁾ različni narodi, a zlasti po jutrovih deželah prisvajali kako skrivno pomembo ali moč; nosijo jih maliki indijanski in egiptovski, a brez dvojbe ne samo zarad lepšega. Mnogi ljudje so s krožci odganjali bolezni, bése in čare. — Nekdanji Grki (le-ti v Atenah) in Rimljani so na debelo kupčevali z mnogoterimi »čarovnimi krožci« (Zauberringe) — lesenimi, koščenimi in roženimi. (Prim. tudi M. Busch 357—358 itd. itd.), obširen spis: »Der Ring im Glauben u. der Sage des Volkes« v njegovi knjigi: »Deutscher Volksglaube«, Leipz. 2. izd. 1877.

»Če se sumnji, da vedovec v kako hišo prihaja, napravi se na tleh krog ali kolobar. (Trž. okol. »Lj. Zvon«, W.-Plet. I, 425.)

Izmed vseh čarovniških krogov sluje najbolj — ris, ki brani s svojo bajevno močjo največjemu sovražniku — hudiču ali vragu, da ne more vanj. Kdor gre v ris, da bi se zapisal vragu zarad noveev, tega čuva namreč po narodni veri uprav ris, če je napravljen tako, kakor je treba, da mu ne more nahuditi vrag, ki gleda neprenehoma, kako bi človeka izvabil, ali ga zastrašil tako, da bi pobegnil iz risa, ali pa, kako bi on sam prekoračil ris. Ako bi se pri-

¹⁾ „Kolūt“ za pomen „Ring“ prenesel M. Cigale iz srbščine v slovensščino. („Znanstv. Term.“, 97 p. b. „Ring“); znači pa Srbom in Hrvatom tudi „Reif“ in „Scheibe, Wurfscheibe“, discus. (Vuk, 286; Fil. 1875, 459).

²⁾ Belokr. „Kreis in etwas Weiches gemacht (W.-Plet. II, 377); vendar se dela ráz za „klinčkanje“ tudi na trda tla. — V Metliki ne pravijo „klinčati se“, nego klinčkatí se (= klinec bití), dol.-avstr. „titschkerln“ ali „kitschkerln“.

³⁾ Krožec za pomen „Ring“ sploh.

petilo kaj takega, — joj ubogemu človeku.¹⁾ — Če se dela ris iz leta stare leske, ne more ga vrag preskočiti nikdar. (Dobra onkr. Kolpe. P. u. p.)

Bajevnica ali rudosledna palica;²⁾ rudosledna (po Gutschm. ‚bogovanska‘) šibica, Wünschelruthe;³⁾ čarodejna šibica (Jan-Barth.), lat. ‚virgula divina‘ (Cic. off. 1, 44, 158); nem. v srednj. veku ‚wunsligerta‘ (Grim. »D. M.«).

Uprav ni ta ‚bajevnica‘ itd. nič drugega nego ‚umetno‘ prikrojena rogovilasta šiba, po navadi leskova (včasih pa tudi vrbova, glogova ali jelševa itd.)

Vse kaže, da je te preproste šibe moč po nekaterih krajih slovenskih zaslužila še-le po tujcih, bodisi Nemcih ali pa Benečanih, ki so pohajali nekdamj sosebno našo gorenjsko stran, da bi zasledili kake rude; rabi pa tudi za to, da bi se zasledila ž njo pod zemljo vodna žila. Pred kakimi 50 leti verovali so nekateri stari **Ljubljanci** še trdno v take leske bajevno moč. Nekemu meščanu, ki si je hotel dati napraviti nov vodnjak, svetoval je bil star prijatelj vpričo mene, naj pošlje poprej po nekega ‚zvedenega‘ Gorenjca, ki je imel tako šibo, češ, naj mož poprej preišče ž njo ‚svet‘ ter dožene, ali bi se tamkaj prišlo res do vode.

Strinja se to tudi z nemško narodno vero, ki veleva tako: Ureži jednoletno rogovilasto mladiko (»2—4 čevlja dolgo,«) in to o Kresu o polnoči ali pa tudi o poldne z novim, še ne rabljenim nožem, bližaje se grmu navzad, potegni šibo med nogami pred-se, ter jo odreži spredaj, pa je ne smeš prijeti z golo roko, ampak z belim, za levico ovitim robcem. Še bolj se pomnoži bajevna moč, če se zavije šiba v obleko kakemu novorojenemu detetu ter nese ž njim vred k krstu. Prikroji se pa tako, da je kolikor toliko podobna človeški postavi; — rogovile so noge. Ako človek s tako šibo preiškuje kakšen kraj, držeč jo za oba konca rogúljina, nagne se neki naglo proti onemu mestu, kjer je skrit kakšen zaklad ali kakova ruda, ali pa — vodna žila. (W. II, stran 105).

Metla spada med najimenitnejša bajila. Kdo ni še slišal, kako čudovito jezdarijo čarovnice na metlah ali na ‚omelih‘ po zraku?! (Po vsem **Slovenskem**.⁴⁾ — Čim začne padati toča, hiti (vrže) marsikatera skrbna gospodinja nemudoma metlo na gnoj (na dvorišče), misleč, da prestane toča pri priči; na žalost se ni to zgodilo menda še nikdar. (Sam videl večkrat za detinskih let v Metliki). **Čehi** devajo

¹⁾ Prjm. W. II, str. 246.

²⁾ I. Tuš. „Sloven. Glasn.“ 1863, str. 120.

³⁾ V. Cig. II, 1916.

⁴⁾ Tudi po Nemškem. W. II., str. 123.

čim začne grmeti, metlo pod streho. — Ako pa deneš metlo vrhu metle *navskriž* pred hišna ali hlevna vrata, ne morejo čarovnice ni v hišo, niti v hlev. (Pri Skradu onkr. Kolpe.¹) — Metla je tudi vraštvo (= vračtvo, Mko), a posebno če je bila zvezana (ali če jo zvežeš) pred solncem na pustni torek. (Pavlovci. »Kres« 1882, str. 222. Ako svinjo mora »ceca« (sesa) udari jo s tako metlo po hrbtu pa ji odjenja. (Ondi). Prim. »Crtice« 103 in 196.

Nemška. Kedar je živina začarana, treba z metlo mahati na vse strani. Če se vrže metla v vodo, nastane veter. (W. II, str. 123.) Uzrok razlagajo različno; gl. ondi. Po A. Schroot-u prisvaja se metli bajevna moč zato, ker je bila metla znamenje (Abzeichen) staronemških duhovnic. (»III. Wt.« 1890, str. 311.)

Češka. Da ne bi imel kake nesreče oni, kateri sreča zjutraj najprej babo, vrni se domov, polóži metlo na prag, a prekorači jo navzad. (»Ččm.« 1856, 64.)

Nož. Z navadnim nožem (namiznim) prerokuje se lahko tako: »Sedi se v krogu in jedna oseba nekaj misli ter želi. Zasuče se nož, in če pokaže rezilo proti tisti osebi, zgodi se gotovo. To se lahko ponovi trikrat. Če pa ne pokaže nobenkrat, ali če pokaže rog (držalo), ne zgodi se«. (Kobaridska. Zap. g. A. Gabršček).

Kdor nosi s seboj nož, na katerem je »sladko ime Jezus«, onemu se ni treba bati ni čarovnic, ni čarovnikov, niti samega vraga. — Isto tako ti ne more nahuditi »nobena moč«, če imaš s sabo tak nož, kateri je na badnik ležal poleg božičnika, četudi nima na sebi znamenja: »sladko ime Jezus«. (Dobra onkraj Kolpe. P. u. p.)

Črnogorska. Nož črnih platnic (»črnije kora«) dobro je nositi zoper mrtve, »jer mrtvi mogu nešto učiniti«. (Medak. 180.)

Po **nemški** narodni veri odganja sicer nož sam na sebi čare; vendar pravijo, da ima nož s »tremi križi« še mnogo večjo moč. (W. II, str. 92 in 123.)

Kedar se zasuče veter iznenadi v kolobar, uzroči to vselej čarovnik ali čarovnica.²) Ako pa zaženeš v tako »kolo« hitro nož, na katerem je »sladko ime Jezus« valje izgine. (Dobra onkr. Kolpe. P. u. p.) Slišal sem o tem več mičnih bajk,

¹) Tudi nemška. (Ondi.) Malo drugačna je primorsko-sloven. (goriška) vraža. („Arkiv“ 1854, 282.

²) Pravimo takemu vetru: bahorin, tudi bohorin in hohorin, Wirbelwind. Prim. W. Plet. p. b. bahorin in bahorití (zaubern); pri Vuku (17) bahorica, Zauberin incantatrix. — Po Drobníču znači pa »bahorití«, entzaubern. — V Bosni in Herceg. so »bahornice« sóseb óne čarovnice, katere »oddelujejo«. Dr. L. Popović: „Bosn. u. Herceg.“ Wien 1878, 33.

kako se je kesneje z rano odal (izdal) oni čarovnik, ki je razsajal ondaj v tistem, kolu' ter bil slučajno ranjen.

Nemcem in nekaterim Cehom (po nemšk. krajih) rabi v ta namen navaden oster nož. Prim. »Ččm.« 1854, 546; W. II. str. 216. Zato pravijo nekateri Nemci nenadnemu viharju in bahorinu — »Hexenwetter«. (Ondi.)

Sekira. Srbska (v izv. jez.) »U Staroj Srbiji«, na Bogojavljenje¹⁾, kad donesu vodico²⁾ svako stane na sikiru, okrene se na njoj tri put i napije te vodice, pa tek onda jedu.« (»Glasn. srps. uč. dr.« XXII, 129).

V **Švici** (v Bernskem okraju) mislijo, da molzejo čaravnice svojih sosedov krave skozi uho kake sekire, ki jo obesijo v svoj hlev. (Dr. H. Pröhle. »Deutsche Sagen«. Berl. 1789).

Po W. II., str. 12 spada sekira med ono ostro železno ali jekleno orodje, ki brani [človeka in živino] zlim čarom, in da spominja sekira — Donarjevega kladiva. Prim. Grohm. 137 (1996).

Čehi pomagajo detetu, kader ne more spati, s sekiro. (»Ččm.« 1856; 61.)

Moravska. Če koga mora tlačiti, dene si naj pod vzglavje ostro sekiro, pa bode mirno spal. (Hvězda 1863, str. 93.)

Nekateri **Italijani** (Lahi) razpostavljajo o hudi uri, (kedar se je bati toče), pred hišami sekire z ostrino navzgor obrnjeno. P. u. p.

Čehi so pa nekđaj o taki priliki metali sekiro proti nebu. (H. Jireček: »Bozi a běsi«. Ččm. 1863; Grohm 33.)

Ostrgača. Tudi ostrgače' treba o hudi uri držati proti nebu, ker s tem (in omenjenim pohištvom, pometanim iz hiše pod milo nebo) čaravnice slepé. Gl. na str. 3. Kobaridsko.

Kosa. V isti namén, namreč odganjaje o hudi uri čaravnice, a ž njimi vred i točo, postavljajo hrv. Slovenci koso pod kap z ostrino navzgor (»naopak'). [Okoli Skrada onkr. Kolpe.] Po dve in dve kosi postavljajo na isti način, pa navskriž, kakor kosci na senožetih, kedar jih zateče hudo vreme. (Ajbelj p. u. p.)

Ona (prva) vraža nahajala se je l. 1882 tudi še med **Kočevarji**, kake 2 uri od Ribnice. (P. u. p.) Morda cvete ondi še zdaj.

Kedar bučele rojé, mora se, da roj ne uteče, z brusom in kamenom udarjati na koso; kajti če bučele to slišijo, ne vzdignejo se nikdar v zrak. (Rož. Zap. K. Pečnik.)

¹⁾ Sv. 3 kralje.

²⁾ Blagoslovljeno vodo.

Na Braniborskem devajo **Nemci** o božiču, novem letu in sv. Mihalu v klajo — koso (ali pa srp). W. II, str. 408 brez povedanega uzroka. (Brez dvojbe zato, da ne bi živini nahudile kake čare.)

Podkev. **Nemcem** je podkev imenitno bajilo (njihovi učenjaki mislijo, da meri na Vodanovo podkev). Kdor najde kako podkev, óni ima srečo, velé Nemci sploh. W. II, str. 122 do 123. Ondi čitaš še več drugih ugodnih vraž nemških o podkvi.

Slovani (Čehi) pa trdijo: »Kdor najde in vzdigne ... podkev, nesrečo si je pobral. («Čm.» 1856, III, 64.) Vendar priporoča češka vraža podkev — mesečnim ljudem. Kdor je namreč mesečen ter odhaja ponoči iz svojega stanovališča, temu naj se pribije na vrata podkev, pa ne bode odhajal več. («Čm.» 1854, 537.)

Morska noga. Znano je to bajilo, ki smo ga imeli že v mislih (1894, 188), vsem Slovencem, toda po različnih imenih: v Kobaridu pravijo: »stračja noga«, t. j. sračja n.¹⁾ štaj. Slovenci poleg t. imena tudi: »trutino znamenje« ali »morska taca²⁾»; predzadnje ime rabi tudi korošk. Slovencem, ki pa velé Mori »Trotámora«. (Rož. Zap. K. Pečnik.)

Sploh je znano tudi Slovencem, da se odganja z »morsko nogo« — ali kakor ji kje pravijo — zlasti Mora. (Kaj več o tej pa kesneje v posebnem predelu.) Po navadi je pri nas »morska noga« na pet oglov.

Po nemških izrazih v opomnjah ... navedenih (med katero spada tudi še Mahrfuss³⁾), sodiš lahko sam, da znajo Moro z omenjenim bajilom vred i **Nemci**, pri katerih je pa »morska noga« na pet, šest in celó sedem oglov. (W. II, str. 146 in 169.)

Srbi zovejo to bajilo, na pet ali šest oglov »Solomunovo slovo«, kar če. čitatelji menda še pametijo iz »Letop.« 1894, 188 (2. op.). Čudno pa, da jim ne rabi za to, da bi odganjali ž njo Moro, v katero verujejo i oni, nego: »Kad žene baju oko [okolo] kakve gute,⁴⁾ osobito oko vrata, onda pišu ka[d]što čivitom« (Indigo.) »Solomunovo slovo« Vuk. »Rječn.« 700. Prim. i »Glasn.« srps. uč. dr.« XXII, 184.

Vozli (na nitih itd.) rabijo tudi našemu ljudstvu za bajila, sosebno pa takozvani »živi vozli«. Prim. »Letop.« 1894 (o urokih). Zavozlavati se morajo umetno nekako navskriž.

¹⁾ Straka = sraka. (W.-Plet.)

²⁾ „Črtice“ 106. Prim. Drud[e] ali Drut Trud ali Trute (= Alp); zato Drudenfuss = Alpfuss.

³⁾ Prim. Mahrte ali Mahr, tudi = Mora (W. II, str. 242 in 366.)

⁴⁾ Auswuchs am Leibe, gibbus.

Tudi **Nemcem** znana vraža. (W. I, str. 99 in II, str. 124.) Kdor pobere na potu kakšen trak z vozli, pobere si nesrečo. (Grohm. 221.)

Vrv. Z vrvo pomolze tisti, kateri zna, lahko doma vse [tuje] krave, ki so v planini, če dene namreč vrv v hiši čez drog in jo molze. (Gorje. Zap. g. J. Žirovnik.)

Češka. Kdor ureže kosek vrvi od zvona, more dojeti ž njim krave vse okolice, kamor se sliši ónega zvona glas. (»Ččm.« 1853, 470.)

Ogledalo. Kdor bi rad videl hudiča, pogledaj zvečer ali pa ponoči v ogledalo. (Želebej. P. u. p.)

Prim. tudi **češko.** (»Ččm.« s 853; »Květy« 1847, str. 6.)

Znajo to vražo i **Nemci.** — Zastran drugih nasledkov, če pogleda kdo v ogledalo, čitaj W. II, str. 356 i. dr. Imajo pa Nemci še posebno čarovno ogledalo (»Zauberspiegel« ali »Erdspiegel«); nemški Korošci mu pravijo gorsko ogledalo (»Bergspiegel«), ki razodeva skrite osebe, zaklade itd. (W. I, str. 56; II, 229.)

Strela (strelica). Da prihaja strela po sedmih letih zopet na svetlo izpod zemlje, ta vera je menda med vsemi ali vsaj med mnogimi Slovenci (prim. »Črtice« 7; za kor. Slovence potrdil pismeno K. Pečnik); ali da je taka strela tudi kako bajilo, tega nisem znal poprej dokler mi ni povedal l. 1882. neki kajkavec, krošnjar iz Moravie (na Hrv.), da se namreč ónemu, kdor nosi s seboj tako strelico, ni bati strele. (Take strele pa niso nič drugega nego takozvane keltovske sekirice, izdelane iz serpentina ali pa steklene otročje igračice (»strelice«), ki so se zatrosile z gnojem ali kakorkoli si bodi — na polje. Štaj. Slovenci devajo take strele za tram, naj bi v hišo ne vrezalo. (»Črtice« ondi.)

Med Belimi Kranjci slišal sem praviti že za mlada, da je jedna strela ognjena, jedna pa vodena. Kar ognjena zažge, to vodena pogasi, ako trešči mahoma za óno. Isto čitam zdaj z drugimi besedami v »Črticah« (8). Tudi po kor-slovenski narodni veri sta vedno po dve: 1. živa (ognjena), 2. mrtva. Ako prva poprej udari in mrtva šele zadi prihaja, tedaj se hiša hitro vname; če pa pride mrtva poprej, ne vname se nič. (Zap. K. Pečnik.)

Moravska. Tudi po moravski narodni veri zarije se strela v zemljo ter izide šele po sedmih letih. Kdor jo najde, ima veliko srečo. Z utiranjem pomagajo si ž njo v različnih boleznih. (»Časop. Matice Moravske« 1892, str. 83.)

Bodi tu povedano, da po narodni veri **slovenski** v g a b e r n e trešči (zato, ker je Marija devica počivala pod njim); istotako ne v j e r e b i k o (gemeine Eberesche ali Vogelbeer-

baum, sorbus aucuparia) brez navedenega uzroka. »Črticea« (7 in 8). Tudi nemška (W. II. str. 106).

Isto moč ima po **nemški** veri tudi jésen (Esche¹⁾, leska (Hasel²⁾ in trnólica ali črni trn (Schlehdorn, prunus spinosa), le-ta zato, ker je bila iz njega narejena Kristu trnova krona. — Če je pa temu tako, da v ta drevesa ne trešči nikdar, sme človek — modruje preprosto ljudstvo — kadar se bliska, grmi in treska brez kake nevarnosti pod taka drevesa bežati.

Čarovničje ali čarovniško mazilo. Tako zovemo óno čudovito mazilo (bajilo), s katerim se po domišljivosti »praznih buč« sredovečnih mažejo čaravnice zato, da morejo letati kakor tica ali švigati po zraku na — metli (oziroma na „omelu“) kot na kakem novodobnem zrakoplavu.

O tem glasovitem mazilu čitaš mičen popis v »Črticah« (21) po očitno lažnivih besedah čaravnice Rosenkranz, jedne izmed ónih šest čaravnic, ki so bile v pravdi zoper štajerske čaravnice iz okraja Mariborskega l. 1546. izpraševane ter naposled po tedanjem prestrogem zakonu zoper čaravnice menda sežgane vse. — Imenovana čaravnica niti ne zine, iz česa je bilo narejeno tisto mazilo, nego pove samo toliko, da jim je Lačenbergerca (njihova tovarišica) dala neko rumeno mazilo, pa kedar so se htele sniti, namazale so s tem mazilom „omelo“, ki se pri peči rabi, in se na nje usedle; kar vzdignilo jih je in bile so skupaj (?!). — Ni nam treba praviti, da je nemogoče kaj takega opraviti s kakoršnikoli si bodi mazilom. — Ne more se tak učinek pripisovati ni mazilu, napravljenemu baje iz hostij, ki so si jih čaravnice pri obhajilu v cerkvi jemale iz ust, pridržavale v roki in — oj, nesramne izmišljotine! — darovale o rajanju . . . hudiču ter od njega dobivale zopet nazaj. (Busek: »Actum den 29. April An. 1656; prim. »Sloven. Glasn.« 1863, str. 122.)

Čitamo pa med **nemškimi** vražami (W. II, str. 145), da se je poleg čarovniškega mazila rabila tudi čarovniška pijača (»Hexentrank«), da je bilo vmes zobnika (Hyoscyamus, Bilsenkraut), najbrže pa tudi Adamove glave (mandragora, Alraunwurz³⁾ in kristavca ali svinjske dušice (Datura Stramonium, Stechapfel), ki je jako omotna strupena rastlina in ima to posebno lastnost, da čuti óni, kateri je zavžije, kakor da bi . . . letal po zraku. — Po tem takem pa ni nikdar nobena čaravnica, zavživši take pijače, resnično letala po zraku; samo dozdevalo . . . sanjalo se ji je tako živo, da je mislila, vzbudivši se iz omotice, da je letala — resnično.⁴⁾

¹⁾ W. II; str. 107 in Grohm. 101.

²⁾ W. II; str. 104.

³⁾ I. Tušek „Letop.“ 1863, str. 79—80.

⁴⁾ Prim. Valvas. I (3), 361.

Da so tako žive sanje res mogoče celó brez kake omotne pijače, dokazuje nam ta resnična prigodba. Imel sem znanca, ki se mu je (spečemu v železničnem vozu) sanjalo tako živo, da voz gori..., da je od prevelikega straha hotel skočiti skozi zaprto okno, pa si razrezal mrzko pri-ljudni obraz. Šele strašne bolečine prebudile so ga iz pre-živih sanj.

Čudotvorna paličica. Ako se nameriš na kako kačo, ki n. pr. žabo žre, ter ubogo žival smrti rešiš s kako »paličico«, poravnaš s tisto paličico lahko pri tej priči vsak prepir in tepež. (Črni vrh. Zap. † g. A. Domicelj.) — Znana je ta čudotvorna palica (štap) tudi **Srbom**. (Prim. Vuk: »Poslovice« 274; »Glasn. srps.« XXII, 156; »Rad« L, 184.)

Še več drugih, v naslednji oddelek ne spadajočih bajil nahaja se raztrošenih v tem spisu poprejšnih let; n. pr. »sveto drevesce«, presmec (cvetnonedeljska butara¹⁾), oziroma óni križci, ki jih delajo iz cvetnonedeljskih šib (»Letop.« 1887, str. 164) itd. — Citaj tudi Tuškov spis o čarovnih zeliščih. (»Slovenski Glasn.« 1863; stran 51 i. d.) — Silno jako bajilo je tudi smodnik, a sosebno, če je — posvečen. Ž njim streljajo o hudi uri na oblake, v katerih tiče čarovnice, ki delajo točo, kar veruje preprosto ljudstvo — žal! — še dandanes.

Krščansko-cerkvena bajila.

Polastila se je vraža po vzgledu poganskem tudi krščansko-cerkvenih stvari.

Sem spada posebno sv. križ, bodisi zlat ali lesen, pa tudi podoba (znamenje) sv. križa, ki se jima prisvaja sploh velika moč do hudiča, do vseh čar iz zlobnega namena, do strele itd.

Prekriža se preprost Slovenec vselej, kedar se za-bliska, trdno verujoč, da potlej ne trešči va-nj. Prim. Gr. Krek: »Trad. Lit.« 59.

Nekateri štaj. Slovenci pa vendar trdijo, da to ni varno zato, ker preganja Bog z bliskom (= s strelo) hudega duha, ki se skriva za križe, pa tudi za take ljudi, ki se pre-križujejo. (»Črtice« 7.)

Ista narodna vera je tudi med **Srbi**, samo da po nji-hovi veri »sv. Ilija bije djavole«. (Vuk. »Rječn.« 307 p. b. »krstiti se«, t. j. po naše: »križati se«.)

Belokranjski pastirji devajo ali devali so vsaj nekdam (ako so kurili na paši, a ognja pred odhodom ne pogasili

¹⁾ „Presmec“ pravijo pa štajerski Slovenci tudi velikonočnemu belemu kruhu.

do dobra) odhajaje čez ogenj ogórke navskriž. (Sam videl v polju blizu Metlike.) Pravega uzroka več ne znajo. Prim. nastopno »Kobaridsko«.

Kobaridska. »Ko se zvečer ogenj na ognjišču pogori, mora se ga pomesti na kup ter napraviti čezenj sveti križ, sicer pride hudič (ljudstvo ga imenuje vedno le „tuhud“) in ga odnese, da muči ž njim pogubljene.«

O tem se pripoveduje na Kobaridskem naslednja povest: »Nekedaj je neki Kobaridski kovač rano pogasil ogenj, ko se pripodí ves v črno oblečen gospod na kobili in pravi kovaču: „Podkuj mi to kobilo!“ — »A, nemam nè ognja, nè moči, ker sem že lačen«, dejal je kovač. Hudič pa pravi: „Ognja in kruha ti prinesem, da mi le kobilo podkuješ.“ — Na to odide hudič v deveto deželo k neki ženi, ki čez ogenj ni napravila sv. križa in vzame ogenj, a k neki drugi po hleb, ker ga je načela, pa ni bila napravila čezenj sv. križa. Mej tem pa, ko je hudič šel po ogenj in kruh, izpregovori kobila: »Jaz nesrečnica sem Farca in sem pogubljena. Videl bodeš, kako se za nama kar — „pobliskne!“ — Ko je hudič prinesel ogenj, podkoval jo je v največjem strahu in ko jo je zajezdil, poblisknilo se je za njima, in ni je bilo več. — Neka druga ženica pa mi je pripovedovala, da jo je kovač rešil s tem, da ji je snel „uzdo“, in kobila je utekla. (Zapisal g. Andr. Gabršček.)

Predno načneš hleb, napravi z nožem čezenj sv. križ, sicer kruh nema teka. (Isti ondi.)

Tudi drugod prekrižujejo pobožni Slovenci kruh (hleb); nekateri po jedenkrat, a nekateri po trikrat z nožem, predno ga načno, sicer bi bil brez blagoslova ali — kar je isto — ne bi teknil, oziroma da bolje tekne. (P. u. p.) Tak običaj je i med Belimi Kranjci, ki prekrižujejo hleb samo po jedenkrat. (Godilo se je tako nekđaj vsaj v domači hiši.)

Moravci („Moravani“) prekrižajo ga vselej po trikrat (p. u. p.); tako tudi mnogi **Nemci**. (Th. Bodin „*Ill. Wtt.*“ 1875, 24; 619.)

Italijani delajo križ „čez kruh“ že pred peko v testo, da se vidi na hlebu i po peki; zato ga ne prekrižajo več z nožem, predno ga načno. (P. u. p.)

Predno se odpelje Slovenec na dolg pot ali samo na udaljeno polje, napravi sam ali pa mora njegov vozač pred konji ali pred voli z bičem po tleh napraviti križ, nekod po tri križe, zato da se ne bi pri vožnji zgodila kakšna nesreča. (Po samovidu v različnih krajih slovenskih, oziroma belokranjskih.)

Strinja se to tudi z **nemškim** običajem, po katerem se sme tudi samo po trikrat z bičem počiti navskriž ali pa

treba konje in vole po trikrat prekrižati na čelu. Nekateri Nemci delajo pa po tri križe za vozom itd., da ne morejo čarovnice nahuditi konjem . . . (W. II; str. 382.)

Prim. prvemu izmed teh običajev tudi ta slovenski običaj: »Zvečer, ko zapreš živino, vstopi se pred vrata v stanu (Sennerhütte) in naredi s palico v zraku križ čez živino, pa boš imel mir vsako noč. («Dom in Svet» 1895; str. 530.)

Kobaridska. Kedar se ,zazeva', naj se napravi čez usta sv. križ, sicer zleze [skozi taka neprekrižana usta] hudič v človeka. (Zap. g. Andr. Gabršček.)

Belokranjski kmetje delali so za svojih mladih dni, kedar se jim je ,zdehalo', čez usta s palcem križice.

Bosanski katoličani delajo — vsaj v cerkvi — še danes istotako. (V Gradačcu [Gradačac] zapisal sin Mirko.)

O postanku te šege pišejo iz Londona »Science Sitings« takó: »Pred 400—500 leti bilo je po Evropi praznoverje, da preži hudič neprenehoma, kako bi skočil v človeka ter ga obsedel. Hudič čaka po navadi pri ustih, dokler človek ne zine; a k temu ga hudič prisili, pa onaj skoči vanj skozi usta. To se je dogajalo tako često, da so delali ljudje znamenje sv. križa na ustih, kedarkoli se jim je zazdehalo. A to je hudiču branilo v usta. — V Španiji in Italiji drže se kmetje še dandanašnji te šege; drugi (zlasti gosposki) svet pa ne dela o zdehanju več znamenja sv. križa čez usta, nego zakriva si [zarad lepšega] usta samo z roko.« (Ker nam ni pri rokah izvirnika, podajemo ta prevod po »Obzoru«, Zagreb. br. 132 l. 1894. na 4. str.: »Zašto pri zievanju treba staviti ruku na usta?«)

Nemci (Tirolci) pravijo: Kedar se komu zdeha, prekrižaj se v imenu sv. Trojice, da ne pride nič zlega v usta; nekateri drugi pa velé, da treba detetu, kedar se mu zdeha napraviti po trikrat križ čez usta. (W. II; str. 266.¹⁾

V **Bosni** molijo pravoslavni (staroverci) o veliki suši na čast sv. Save (Sabbas) »metnuvši u zdjelu vode, preko koje se z bosiljkom naredi križ; a bosiljak mora biti, jerbo ima ,sveti miris' (duh)«. Zap. v Belini sin Mirko.

Nekateri ljudje — o Slovencih nisem slišal še kaj takega — rabijo za bajilo tudi posvečeno hostijo. — Neki lovski tat²⁾ na Češkem ranil se je neki nalašč sam z

¹⁾ O malih srbskih križih, ki se polagajo na ,Gjurjev dan' (Jurjevo) v hlev, na polje in v vinograde, da ne more ondot pobiti toča in o takih (leskovih) križcih slovenskih, in to: iz blagoslovljenih leskovih šib narejenih bajilih čitaš v izvrstnem spisu Hubadovem. („Letop.“ 1877; II, str. 216—217; tudi v „Letop.“ 1887; 130, 164 in 167.)

²⁾ Zverinski tat, češki „pytlák“, Wilddieb.

novim (še „nerabljenim“) nožem in si del v rano posvečeno hostijo, da se je zarastla v njej ter se s tem utrdil („opravit se“), tako [da mu po njegovih mislih ni moglo naškoditi kar nič]. (»Čém« 1854; 539; Grohm. 207.¹⁾)

Prim. **nemške** vraže o hostiji W. II; 132 (§ 193) in str. 245 (§ 382), kjer čitaš, da lovec, kateri [po pogodbi s hudičem] prestrelil posvečeno hostijo, prilepljeno na kako drevo, da se vidi kaplja ali 3 kaplje krvi, ne izgreši potem streljaje — nikdar . . .

Zlorabijo se za bajila tudi ostanki ali kosti kakega svetnika ali kake svetnice. (W. II., str. 131.)

Nemcem rabi i krstna voda (Taufwasser) za ozdravljanje otročjih bolezni, bolnih oči itd. (Ondi.)

Češka. Mrzličen človek naj pije ob sedmih zjutraj in ob sedmih zvečer sedem dnij zapored iz sedmih cerkev blagoslovljene vode. (»Květy« 1847; str. 146.)

Serb.-Lužič. Če se od cerkvenega zvona o polnoči ostrga nekoliko ter se ta ostržek vrže v pijačo, pomaga ta pijača o vsaki hudi bolezni. (Vakenst. 478.)

Opozarjamo še na naslednja krščansko-cerkvena bajila (kolikor rabijo namreč kot taka preprostemu ljudstvu), o katerih smo govorili že poprejšnja leta. in to, na *cerkveno kadilo* (1886; 97), na *posvečeni velikosobotni ogenj* (1887; 126), na *posvečeno velikosobotno vodo*. (Ondi, str. 128 itd.)

Pripoveduje se, da najdejo včasih ljudje, podiraje kako staro hišo ali kopaje zaklad, lonec poln oglja; ali to je — pravijo — oglje samo na videz; če ga pa poškropé s posvečeno vodo, izprevrže se — v zlato ali srebro. (Sam večkrat slišal med Slovenci, a sóseb med Belimi Kranjci.)

Na **Ruskem** skačejo 20. julija (1 avgusta), ko blagoslovljajo popi vodo pod milim nebom v rekah in jezerih, prostaki vsi oblečeni — samo brez škorenj — v vodo ter plavajo po njej, da bi si okrepčali zdravje. Kdor se ne koplje, zmoči si vsaj glavo, a matere polivajo s tako (posvečeno) vodo svoje otroke ter je nosijo tudi sabo domov polne vrče, da jim rabi med letom za vraštvo ali zdravilo pri mnogoterih boleznih. (»Buch f. Alle« 1881; str. 512.)

¹⁾ Češki glag. „opravit se“ znači uprav; zboljšati, popraviti se. Grohm. ga je ponemčil z „geschützt haben“; a po mojih mislih treba tu rabiti nemški glagol „sich fest machen“ (gegen jede Waffe.)

O simpatičnih ali simpatetičnih bajilih (zdravilih).

Četudi naše ljudstvo nima domače besede za taka bajila, oziroma zdravila;¹⁾ pa mislim, da jih ne smem preskočiti molčé, zato ker jih rabijo tudi Slovenci vendar dejanski.

Kdor zna grški, ta zna, da je simpatija (Sympathie) po naše „sočutje“ (skrivna neznana moč telesa do telesa); a zato vendar še ne zna, kaj so »simpatična ali simpatetična« zdravila²⁾ in kako je simpat. ozdravljanje.³⁾

Dovoli, da ti razjasnim to rajši z izgledi izmed slovenskega ljudstva!

Bradavice „spravijo“ (odpravijo) tako: »Bradavičnik mora prešteti bradavice, potlej vzeti „cvernato nit“ (konec) ter na njej narediti ravno toliko ozlov, nit pa pod kap pod kamen pokopati. Kedar pit strohni, pa pominejo bradavice« (Zap. g. Križnik v Motniku.⁴⁾

Morska kost. »Komur raste morska kost, naj gre na gomilo („britof“) in stolče morsko kost z mrtvaško kostjo.⁵⁾ (Zapisal isti.)

Jetika. »Jetičen človek se ozdravi na naslednji način: Naj si izbere „grm sajblje“, dišeče in zdravilne rastline.⁶⁾ Na pomlad naj se še pred solncem odpravi proti ónemu grmu, a srečati ne sme nobenega človeka. Ko zagleda „sajbljin grm“, naj poklekne in po kolenih naj se priplazi do grma ter tako sključen odgrizne tri vrhe. Ko sné, vstane. Če grm usahne, gotova ozdrava; če pa ne usahne, mora umreti.« (Kobarid. Zap. g. Andr. Gabršček.)

Skrnina (za pomen »Rheumatismus«⁷⁾). Tukajšnje ljudstvo mu pravi „prtilj“: »prtilj ga lomi«. — Zdravi se tako (za to pa so posebne »babe«). Vzame se 5 koščekov sadla (sic!), s katerim se drgne: I. z jednim od vrh glave čez sencé do konec roke. Takó tudi drugo roko, z dvema do konec nog, z jednim čez trebuh, glavo in hrbet. To »sadlo«

¹⁾ Saj je nimajo domače ni Nemci. Zato nisem nalašč hotel kovati novega slovenskega imena za ta pojem. — Morda pa tiči še kje v kakšnem kotu in da pride po tej opomnji na dan. — Cigale imenuje „sympathetische Mittel“: zdravila skrivne moči; ali ta izraz ne pripada (passt nicht) popolnoma. (Wolf-Cig. Wrtb. 1860; II, 1597.)

²⁾ Nemci jim pravijo zdaj po navadi „Sympathiemittel“.

³⁾ Čutil je že učenj dr. A. Wuttke, kako težko je razložiti in dopovedati, kaj je simpatija, posebno pa vražna ali praznoverska simpatija („Sympathie des Aberglaubens“). W. II. (Berl. 1869); str. 173.

⁴⁾ Prim. „Črtice“ 17. (Mursko polje.)

⁵⁾ Mrtva bo potlej kakor „mrtvaška kost“, t. j. odpravljena. J. N.

⁶⁾ Po Pok. Tušku „koristna kadulja ali žajbelj“ (salvia officinalis), gebräuchlicher Salbei. J. N.

⁷⁾ Skrnina znači namreč tudi „Gicht“. (W.-Plet II, 499)

[salo] naj se mólě odnese in skrije takó, da nikdo ne pride več do njega. *Če bi se ga kdo dotaknil*, pa bi ga ,prtilj zlomil' — tistega človeka. (Kobarid. Zapisal isti.) — Namesto tega svabila treba si misliti: Kedar segnije salo, pa mine prtilj. (J. N.)

Da se kdo posuší. Če izrežeš óno zemljo, t. j. óne stopinje, ki jih je naredil kdo, hodeč bos po nji, pa jo obesiš zavito v cunjico v dimnik, suší se bode z zemljo vred tudi óni človek; pa kedar se povse posuší v dimniku zemlja, posuší se (umre) tudi on. (Slišal nekđaj v Metliki sám.)

Po teh domačih vzgledih sodil boš laglje, nego samo po učenih razlagah, kaj spada k simpat. bajlóm ali zdravilóm, kaj pa ne, sodeč tudi tuje primere.

Na prebitek jih imajo **Nemci**, n. pr.: Ako se izdere kos ruše, na kateri je kakšen človek stal bosonog ter jo deneš sušiti za ognjišče ali za peč, suší se in gine ob jednom tudi óni človek (ki je z onim kosom ruše v skrivni zvezi). — Če se dene kakega živega človeka oblačilo (Kleidungsstück) mrliču v krsto, gine (umira) óni, čegar je bilo oblačilo, polagoma takó, kakor gnije polagoma ,pokopano' oblačilo, dokler ne segnije in razpade. — Rožnik (rožni grm), s katerega se samo jedna roža dá mrliču v krsto ali v grob, mora usahnuti. — Zdravila (jabolka, polži itd.), ki so namenjena kakemu bolniku, naj se dadó o pogrebu kakega mrtveca s tem vred v grob in čim segnijejo ta zdravila, mine bolnika tudi bolezen. — To ti je praznoverska simpatija (sočutje) med živimi in mrtvimi, oziroma med živimi bitji in neživimi stvarmi. Prim. W. II; str. 173 (255) i. d.

II. Različno čaranje po različnem namenu.

Razdeljuje se čaranje sploh na dvoje: na čaranje iz *zlega* in iz *dobrega* namena.

Ker se godí prvi način češče od drugega, zato hočemo najprej govoriti o čaranju iz *zlega* namena (ali iz zlobe, Bosheitszauberei).

Po domače pravimo o takih zlih prigodbah: »narediti komu«, »nekdo mu je naredil« = Jemand hat es ihm angethan (angezaubert). Prim. tudi »behexen«, narejati, narediti, u delati komu. (V.-Cig. 199.¹)

K *zlobnemu* čaranju spada, n. pr.: če si kdo (z zvijačo) pribavlja za zlobno dejanje posebno moč, da bi mogel zlo delati ter ukaniti božjo in človečjo pravico, a zlasti v obrambo

¹) Nasprotni pojem je: „oddelati komu“, Jemanden entzaubern, ihm den Zauber lösen. (W.-Plet. I, 764, 4.)

tatvini itd.; tako tudi, če rabi zvijačne pomočke, da bi odvrnil od sebe kazen božjo zarad krive prisege (o kateri bode govorjenje malo pozneje) itd.

Hujšanje (Abmagerung). Med čaranje iz zlega namena spada hkrati simpatično bajilo (gl. str. 38), da se človek posuši, t. j. da se polagoma suši in hujša, dokler se ne posuši do dobra ter umre.

Ruska narodna pripovedka nam pravi, da je lepa čarovnica Marinka, želeč maščevati se junaku Dobryjni Nikitiču, ker se ni hotel zaljubiti vanjo, izrezala z nožem ali bodalom stopinje in mu naredila s tem, da je bil od žalosti in skrbi ves pobit ter se ji dal premamiti. („III. Vlksz. 1875, str. 398.)

(Drugi način.) Isti namen doseže človek — pravil je mojemu svedoku neki rudokop, Slovenec blizu Celja doma, zabivši komu žrebelj v stopinjo na mehkih tleh ali na travi. Žrebelj pa mora biti na pokopališču pobran, dokler se vrši sv. maša, in to o povzdigovanju. Pri tej priči, ko zabode hudobnež tak žrebelj v čijo stopinjo, zabode onega, kateremu je namenjeno, v kolenu. Drugi dan ne more več hoditi in iz noge mu teče, dokler se ves ne posuši. Ako pa človek vidi tako čaranje za seboj, naj gre devet korakov navzad, naredi po tleh s pravo nogo tak križ (×), potem pa mahne ž njo »v nice«, t. j. brene, kakor bi hotel suniti koga od sebe nazaj. Oddela si tako mahoma sam ter prenese »vražje« na ónega. (P. u. p. l. 1882.) Moj svedok je bil iz Ratja na Kranjskem doma; a jako se mi dozdeva, da je ta vraža — ciganska, zatrošena mej štaj. Slovence.

Prim. **nemško** zopet z drugačnim načinom. (Grohm. 199, 1401.)

Da mlada žena ne rodi. Ako podvržeš nevesti pred poroko v črevelj nekoliko ječmenovih zrn, ne bode imela otrok toliko let, kolikor zrn si ji podvrgeš. (Zapisal † A. Domicelj na Črnem Vrhu pri Idriji.)

Belokranjska. Kolikor vozlov napravi nevesta na kakem traku gredoč k poroki, toliko let bode še brez otrok. (Podzemelj. »Letop.« 1889, 75.)

Srbska (v izv. jez.). »Da ne bi [devojka po poroki] odmah prve godine rodila, još pre dolaska svatova ode na vodu i koliko godina želi, da ne rodi, toliko puta napuni sudove [posodo] vodom pa jih prospe [izlije].« »Glasn. srps. uč. dr.« XXII, 133.

Nemška. Če hoče kdo iz zlobe narediti ženihu in nevesti, da ne bi imela dece (ozir. da bi bila nevesta nerodovitna ali pa ženih nezmožen), óni mora o poroki napraviti vozec na trak, potem ga pa zagnati v stran. Temu

sredovečnemu običaju praznoverskemu pravijo Nemci »das Nestelknüpfen«, einem die Nestel knüpfen. (W. II. str. 252. Grim. II. (1844), 1026 i. d.)

Poljska. Da dobi kdo »raka« (bolezen). Če se hočeš maščevati sovražniku, potreba je ujeti raka, deti ga v steklenico vode, zascavati devet dnij, potem stolči na prah, zmešati s tobakom in dati zaužiti oni osebi, katero sovražiš (»osobie nam nieprzychylnej«), in ta dobi izvestno »raka« na obrazu. (O. Kolbg. »Lud« 1886. cz. 2.) — (Druga.) Narediti komu, da ga tare različna nesreča. Gl. ondi 1888, str. 169.

Da dobi sovražnik uši. Ako hočeš, da bi dobil tvoj sovražnik uši, kupi si novo šivanko, zasadi jo z »uše-som« v kako paličico, opikaj ž njo volovsko, še gorko srce tako, da se pokaže krv iz vsake narejene luknjice ter zakoplji tako srce pri sovražnikovi hiši na oglu in to med steno in kap tako, da boče srce ležalo »pod streho«. Čim zavohajo srce mravljinici in začno laziti po njem, dobi sovražnik toliko uši, kolikor je mravljincev na srcu. Kakor se množé mravlje na srcu, tako se množé uši na človeku. Ne bode se jih mogel iznebiti, dokler ne snedó mravlje vsega srca. (P. u. p.) Tudi to vražo priobčil je mojemu svedoku isti štaj. Slovenec, ki je bil blizu Celja doma, in rekel, da se je maščevala nekđaj tako neka eiganica človeku, katerega je črtila.

Po češki vraži treba v isti namen na mravljišče položiti kos govedine v loncu ter imenovati ónega, kateremu se hočejo poslati uši . . . (Grohm. 199 [1399] z napačno navedenim »Časop.« 1855, str. 49.)

Nemška vraža zahteva pa v isti namen za mravljišče — svinjine. (Grohm. 199. 1398.)

Polastiti se tujega psa. Če hočeš privabiti k sebi tujega psa, daj mu pojesti kosček kruha, ki si ga nosil nekoliko časa pod pazduho. (Slišal sam med Belimi Kranjci za mladih dnij.)

Češka vraža uči isto s tem dodatkom, da se tak pes nikdar več ne loči od tebe . . . (»Ččm.« 185; 486.)

Da se drevo posuši. Vsako drevo se posuši, če udariš samo jedenkrat z ušesom kake sekire po njem. Isto se torej zgodí, če storiš to iz zlobnega namena. (Prim. »Črtice«, str. 203.)

Da pridejo čebele na nič. Če hoče kdo, da bi prišle njegovemu sovražniku čebele na nič, položi mu raka pred čebelnjak. (P. u. p.)

K čaranju iz zlega namena treba prištrevati i to, ako bi kdo rad molzel tuje krave iz svojega doma — z vrvjo, kakor je bilo povedano na str. 31.

Čaranje iz zlega namena pri krivi prisegi. Najprej sem bil zvedel pred mnogimi leti o **Slovakih**, da Slovak hoté priseči po krivem, dokler drži desnico in tri prste kvišku, kaže z levico, ob stegnu navzdol zravnano, skrivaj ligo, misleč, da taka prisega ne velja pred Bogom in da ga zato ne zadene nikaka božja kazen ni na tem, niti na onem svetu. Šele od onega časa, ko so bili sodniki zasledili to zvijačo, gledajo prisežniku skrbno »na prste« leve roke, da se ne bi več godilo kaj takega. (P. u. p.)

Nekoliko let pozneje pravil mi je na Dunaju Slovenec gosp. Martin Kranjec (»Krajnc«), bivši c. kr. sodec v nekem hrvatskem kraju, kako je ondi nekega dne, poslušaje nehoté razgovor dveh kmetov, zasledil čudno narodno vražo, namreč: da ni greh po krivem prisezati pred »malim Bogom«, to je pred malim razpelom. — Od one dobe vodil je ondi vsakega prostaka, katerega je imel na sumu, da hoče po krivem priseči v kaki pravdi, po župnikovi privolitvi v cerkev pred »vélikega Boga«, t. j. pred veliko razpelo. In res se je nekateri skujal pred »vélikim Bogom«.

Ondaj sem bil še teh mislij, da ni med **Slovenci** nobene take vraže, po kateri bi se dala razveljaviti — prisega. Na žalost zvedel sem kesneje po skrbnem povpraševanju, da se nahaja taka vraža res sem pa tam tudi med našim ljudstvom. V nekaterih krajih, ki jih nečem imenovati nalašč, kaže namreč praznoverec (prisezaje po krivem) skrivaj z levico v (levem) žepu . . . »ligo«. Temu običaju pravijo: »Bogu ligo pokazati«, in mislijo, da Bog potlej ne more kaznovati takega krivoprisežnika. (P. u. p.) To velja tudi za vojaško prisego.

Nekod pa mislijo, da ne velja zlasti vojaška prisega če molí prisežnik (potrjenec) namesto »treh prstov« na desnici — z isto roko »ligo«, t. j. če vtakne palec kolikor toliko med prvi in drugi prst. — Ko se je nekda v beli Ljubljani po naboru bridko jokala neka mati s kmetov zato, ker je bil potrjen tudi njen sin, tolažil jo je on: »Mati, nič se ne jokajte, saj pobegnem, kedar hočem, pa mi ne smejo nič storiti (?); moja prisega ne velja, zato, ker sem Bogu ligo pokazal«. (P. u. p.) Vendar pazijo sicer strogo navzočni naredniki, da se ne bi o vojaški prisegi zgodila kakšna praznoverska zloraba, bodisi z levico ali pa z desnico.

Ista vraža je tudi na Nemškem doma (v vzhodni Prusiji med **Nemci** in **Mazurji**). Prisežnik sključi prisezaje z desnico palec na poseben način [kakor bi hotel napraviti . . . »ligo«], ali si upira levico v bok, ali nosi v isti namen kako kost svojega umrlega deteta na goli koži; pa še več drugih načinov imajo. (Prim. W. I. (1860), § 196 in W. II. (1869), str. 255.)

Čaranje na srečo pri tatvini.¹⁾ Nevidnost in nevzbudnost. Poglavitna želja in skrb je bila od nekdaj hudodelcem, a posebno tatom 1) da bi se pri svojem nepoštenem poslu naredili vselej nevidne, t. j. da jih ne bi mogla videti živa duša, 2) da bi dobili tak pomočnik, s katerim se lahko odpró vsaka vrata, vsaka ključavnica, na kratko vsak zapor (= zatvor).

Slovensko. Tako čudotvorno korenino in travo, ki odpre vsaka vrata itd., imeli smo v mislih že na str. 22. — Druga bajila, ki delajo človeka nevidnega, ali speče ljudi vsaj nevzbudne, naštevamo pa v naslednjih vrstah.

Kdor ima pri sebi kraljičjega²⁾ gnezda bilko ali koreničico, katera je bila prva prinesena za kraljičevo gnezdo, tega nobeden ne vidi. — Ako najdeš kraljičevo gnezdo, pokliči še jednega človeka v kakšen zaprt prostor, ter ruj tam bilko za bilko iz gnezda, vedno pa povprašuj tovariša, vidi li te. Dokler oni pritrjuje, ruj le še, povprašujoč, bilko za bilko. Ko bi ti pa tovariš odgovoril, da te ne vidi več, tedaj nehaj ruti bilke ter si obdrži ono, ki si jo imel v roki, kedar ti je bil povedal tovariš, da te ne vidi več; kajti ta bilka je bila prva namenjena ter prinesena za gnezdo. — Dokler ima kdo to bilko pri sebi, ne bode ga videla živa duša; krade leško, kakor in kder hoče.« (Dutovlje. Zap. † Žvab.)

(Drugi način.) Strahovite so naslednje čare: »Iz noseče ženske se potegne otroka ob 11. uri ponoči, a otrok ne sme biti mlajši od šestih mesecev, mora biti možkega spola. — Temu otroku se odreže desna roka. Ako gre tat s to roko [ponoči] krast, oznani mu roka natanko, vidi li ga kdo, ali ne: če se sveti in gorí vseh pet prstov, je znamenje, da ga ne vidi nikdo, ako pa neče goreti in svetiti kakšen prst, izvestno tatú kdo vidi; in kolikor prstov ne gorí, toliko ljudi ga gleda. (Ondi. Zap. isti.)

(Tretji način.) Kdor vzame s sabo nerojenega deteta ročice pa jim natakne na vsak prstek voščeno svečico, in si sveti ponoči s tako svetilnico, vidi vse, njega in njegovih lučic pa ne vidi nikdo; potemtakem lahko krade brez straha. Da bi bil pa še bolj brez skrbi, prižge svečice (ako hoče iti krast v kako hišo) zunaj pod oknom. Kolikor svečic ugasne, toliko ljudi še čuje; če pa vse gorijo, znači to, da spijo vsi. (P. u. p. Tako mi je pravila stara Metličanka, ko sem bil še majhen deček. Lahko pa je, da je ona, ki je živela

¹⁾ Ker je pa tako „čaranje“ okradenim ljudem na nesrečo, zato ga prištevamo tudi „čaranju iz zlega namena“.

²⁾ Kraljič ali kraljiček, po Tuš.-Pok. pa samo „palček“ ali „strežič“ (Zaunkönig, Zaunschlüpfel, Troglodytes parvulus).

nekoliko let poprej med slovensko-hrvatskimi kajkavci, pobrala bila to vražo med njimi.)

(Četrti način.) Madž. Nekoliko drugemu, a nekoliko tretjemu načinu podoben je **madžarski** način. Želeč obogatiti se s tatvino, umorila sta *A* in *B* vsled take vraže nosečo ženo, iztrgala iz nje „nerojeno“ dete, odrezala mu ročice ter si hotela potem svetiti pri tatvini s teh ročic golimi prižganimi prsti, ki pa o prvi poskušnji niso hoteli užgati se in goreti. Pa tudi potem, ko sta jih bila posušila v slamnati strehi ter prevlekla omakaje z raztopljenim voskom, niso hoteli užgati se. Torej jima je splavalo upanje po vodi; preverila sta se, kako lažnjiva je ta grda vraža.

Stopraj več let pozneje prišla sta pa pravici v roke ter bila zbog hudodelstva umora obsojena po kazenskem zakonu oba na smrt, po cesarjevi milosti pa uprav zato, ker sta bila zaslepljena z nesrečno vražo, jeden na 18 let, a jeden samó na 16 let v težko ječo (le-ta na 2 leti manj zato, ker je bil zaveden po ónem.) [Čital v sodnih spisih na Dunaju okoli leta 1855.]

(Peti način.) Da tako strašne vraže iz zlega namena niso še izkorenjene, kaže nam žalostna zgodba, ki se je pripetila l. 1874. pri ponemčenih Brezah (Friesach) na Koroškem. Ondi je hotel namreč neimenovan capin (toliko da izpuščen iz ječe, kjer se je ječil poprej več let zbog nekega hudodelstva) desetletnemu dečku, železnocestnega čuvaja sinku, z nožem srce izrezati iz telesa. Ko so ga bili zasačili še za časa, iztrgali mu nož iz rok in ga vprašali, čemu je hotel storiti tako hudodelstvo, odgovoril je: »Slišal sem praviti v ječi, da je tak človek neviden, kateri ima srce, izrezano iz živega telesa nedolžnemu otroku do desetega leta in da lahko krade brez kake nevarnosti. — Dečkov oče, ki je bil zaslišal na srečo sinkov silni krik ter mu prišel prvi na pomoč, izročil je zasačenega malopridneža pravici. („*Ill. Volksztg.*“ Stutg. 1875; I. 22.) Lahko si mislimo, da je nepoboljšljivi hudodelec prejel zaslužen plačilo, dasi nisem mogel zvedeti, kakovo, zato, ker ni bil v časniku imenovan. — Ta prežalostna zgodba razjasnjuje Valvasorjev podatek, da so nekđaj na Kranjskem o velikih cerkvenih proščenjih tatje (Morlaki in martolozji) kradli otroke ter otrokovo srce in desnico po svojem prekletem načinu rabili za svoje čare. (I. 3, 460.) — Prim. tudi Jurčičev podatek II. 51. o ciganicah.¹⁾

(Šesti način.) Mrtvaške krste (»truge«) žebelj dela tudi nevidnega onega človeka, kateri si ga najde na

¹⁾ Ondi pa čitaš z drugimi besedami i to **slovensko** vražo, da kdor izpije nedolžnemu otroku krv, *oni bude živel večno.*

pokopališču ob enajstih ponoči ter ga nosi s sabo — (Struge pri Ribnici, P. u. p.)

(*Šedmi način.*) Vzemi nov tobolec ali žep (ki ni še nikdar rabil), prišivan ženskemu krilu, napolni ga na pokopališču med 11. in 12. uro ponoči z grobno zemljo in vrzi potem črez hišno streho, nikdo se v tej hiši ne boče vzbudil; ti pa lahko kraješ tačas, kolikor hočeš. (Dutovlje, Zap. † Žvab.)

(*Osmi in deveti način. Češk.*) Tat odreži mrtvemu detetu prstek ter posuši tako, da se dá — zažgati.¹⁾ Pri taki luči krađe lahko, kar hoče, a nikdo se ne vzbudi, da bi mu pokvaril posel. (»Čm.« 1853, 482.) Nekateri pa trdijo, da je treba prstek odrezati novorojenemu detetu itd. (»Květy« 1846, 216.)

(*Deseti način. Češk.*) Kdor si natáre telo s pastiričnim salom, je neviden. (»Kdo si natáre tělo sádlem podléšcim,²⁾ je neviditelný.«) »Čm.« 1853, 488. — Opozarjamo, da se v Grohmanovem [uprav njegovega prelagatelja] nemškem prevodu (83) teh čeških besed nahaja dvojná bistvena zmeta: »tělo« (Leib) je prevedeno z besedo »Stirn« (čelo!), »podléšcim« pa napačno z izrazom: »einer Eidechse«. Znati pa treba, da ne znači Čehom »podleska« (= podlíska, plíska) nikdar »Eidechse«, ki se zove češki »ještěrka«. — Navedeni napačni prevod prepisal je m. m. ter razglasil tudi Wuttke II, str. 298 (472) takó: »Man macht sich ferner unsichtbar, wenn man sich die Stirn (!) mit Eidechsenfett (!) bestreicht«.

(*Jednajsti način. Mazur.*) Nevidnega te stori leščerba, v kateri gori umorjenega človeka mast. Töppen, 107.)

Mnogo štajersko-slovenskih načinov za »nevidljivost« (= nevidnost) čitaš tudi v vse hvale vrednih »Črticah«³⁾ na 118. strani. V misel naj vzamemo izmed vseh samo jedno vražo, ki je tudi **koroško-slovenska**: »o čisto malem' (a ne imenovanem) ptičku, ki mu je gnezdo spleteno iz malih koreninic in je prav čudno in umetno izdelano; v gnezdu pa leži majhen okrogel kamček. Kdor takov kamen pridobi in si ga v usta dene, ta je nevidljiv« itd. — Tako pripovedujejo tudi **koroški Slovenci** v Rožu in to: o »gren-

¹⁾ Prim. tretji in četrti način.

²⁾ Č. podleska, Bachstelze; nsl. pastirica, motacilla. (Tuš-Schödl, »Bot.« 284) — Ker pa istega č. imena rastlina: »podleska«, tudi »podléš . . .«, Leberkraut, Leberkrautanemone . . ., Anemone hepatica, nsl. jeternik . . . nima nikake masti, zato ne smemo misliti na kako rastlino, nego samo na imenovano ptico — pastirico. Prim. Jungm, Rank, Kott s. v: Podléska, podléška, podlíska, podléstka.

³⁾ »Črtice« iz duševnega žitka štaj. Slovencev. Sestavil dr. Josip Pajek. Založila in na svetlo dala Matica Slovenska. V Ljubljani, 1884.

delnu« ali »grilecu«¹⁾ s tem dodatkom, da le »kamen« dela njegovo gnezdo nevidljivo. (Zapisał K. Pečnik.) Nekod ima »povodni kos« (Wasseramsel, Cinclus aquaticus. Po Tuš.-Pok. »Živalstvu« 1881, 79: »vódni kos«).

Strinja se ta slovenska vraža tudi z nekaterimi tujimi a sosebno z **nemškimi**), ki pa prisvajajo nevidnost kamenu, ki se nahaja v gnezdu nekih drugih ptic ali ga pa mora tica sama prinesiti. Take tice so: čižek, krokar, sraka, šoja. Prim. naslednje vraže!

Nemške. Po nemški vraži ima prvič čižek²⁾ v svojem gnezdu tak kamenček, ki stori, da je neviden vsak, kateri ga dobi.³⁾ — Kdor pa hoče ta kamen dobiti, mora iti v gozd iskat gnezda takega čižka, kateri ima mladiče. Jednega mladiča naj obesí na deblo onega drevesa, na katerem je čižkovo gnezdo. Čim priletí samec, trudi se na vso moč, da bi oživil mrtvega mladiča. Ako vidi, da je vse zahman, letí do morja, išče ondot »nevidnega kamena« ter ga vtakne mrtvemu mladiču v kljun zato, da ga ne bi videl nikdo. Iz kljuna si ga pa človek lahko vzame. (Grohm. 72; 513 in 514.)

(Drugi način.) Kdor bi bil rad neviden, hódi h kaki reki, kjer ima povodni (»vodni«) čižek gnezdo. Gnezda pa ne vidiš, ampak samo senco. Kjer vidiš tega kamena senco, sezi vanjo in vzemi iz nje kamen, ki se nahaja v njej. Kedar ga imaš, pa si neviden. (Grohm. 72; 515.)

Ne vemo, je li oni hudodelec (ki je hotel pri Brezah 10letnemu dečku izrezati srce iz telesa zato, ker dela tatú nevidnega), zvedel bil v avstr. ječi od kakega Nemca ali pa od kakega drugega jetnika, toliko je izvestno, da je taka vraža tudi **nemška**, s tem razločkom, da je treba srce izrezati novorojenemu detetu. (W. II. str. 126.)

Ali naj se pa detetu, izrezanemu iz maternega telesa, odreže prst ter suši, dokler se ne dá — užgati (a drugi pravijo, da ga je treba omakati v loj), da ga ta tatinska luč (»Diebskerze«) dela nevidnega in ljudi ne vzbudí. — Zopet drugi Nemci pa trdijo, če se dene ta prst tudi nezažgan na mizo, da spé neprenehoma vsi [domači] ljudje. Vsled te strahovite vraže morili so res še v 17. veku razbojniki in tatje noseče žene samo zato, da se zadobavljali onega bajila. (Ondi.)

Tudi roko ali prst takega mrtvega deteta, ki je umrlo nek rščno, čislajo tatje po Nemškem jako; kajti oboje jim

¹⁾ Grilec, -lea, Hirngrillvogel, fringilla serinus. (H. Freyer: Fauna.)

²⁾ Zeisig, Fringilla spinus (Erj.-Pok. »Živalstvo« 3. izd. 1881, 86.)

³⁾ Tudi izpremení se v kakoršnokoli podobo. — Moravska vera velevala, da se mora kamen v ta namen deti pod jezik. (»Hvězda« 1863, str. 61.)

odpira vrata in ključavnice ter dela človeka nevidnega. V Palatinatu (Pfalz) morali so še za tega veka stražiti pokopališče po pogrebu takega deteta zato, da ga ni kdo ukradel. (Ondi.)

Neviden postane človek po nemški veri tudi, če nosi s seboj strelco (,strelico'; Donnerkeil) ali praprotovega ,semena', kresno (Ivanjsko) noč nabranega [bodisi, da ga nosi vedé¹⁾ J. N.]. W. II, str. 298. Sklada se z **angležko** iz Shakespeareove dobe.

Po **tirolsko-nemški** veri bode človek neviden, če se opaše s takoimenovanim jelenovim korenem (»Hirschwurza«) trikrat. Istotako bode človek neviden, ako vzame iz krokarjevega gnezda samo jedno jajce pa ga skuha ter dene zopet v gnezdo, potem prinese stari krokar iz morja nevidnotvorni kamen. (W. II, str. 298 in 299.²⁾ Pa še mnogo več načinov spredaj navedenih vraž nahajaš po različnih nemških deželah.

Francoz nosi v isti namen, da bi postal neviden s seboj popoľnoma črne krave (»mavre«) srce. (Ondi, str. 299.)

¹⁾ Vsem Nemcem ne velja namreč slovenski nauk, da stori praprotovo ,seme', oziroma ,cvet' človeka nevidnega le tedaj, kedar ga nosi nevedé v črevljih ali škornjah.

²⁾ Ondi čitaš tudi način, ki se tiče sračjega in šojinega gnezda.

(Dalje.)

